

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Druk nr 339
Warszawa, 8 maja 1998 r.

III kadencja

Prezes Rady Ministrów
RM 10-12-98
RM 10-13-98

Pan
Maciej Płażyński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekty ustaw:

- 1) o systemie ubezpieczeń społecznych,
- 2) o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.**

Projekty podstawowych aktów wykonawczych do projektów ustaw zostaną przekazane w terminie późniejszym, niezwłocznie po zakończeniu prac nad ich przygotowaniem.

Jednocześnie uprzejmie proszę Pana Marszałka o rozważenie możliwości powołania Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia obu projektów.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Ponadto informuję, że do reprezentowania stanowiska Rządu w tych sprawach w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Pracy i Polityki Socjalnej.

Z poważaniem

(-)Jerzy Buzek

Projekt

Ustawa
z dnia
o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

Dział I
Przepisy ogólne

Rozdział 1
Zakres podmiotowy i przedmiotowy ustawy

Art. 1

1. Ustawa określa:
 - 1) warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia emerytalnego i rentowego,
 - 2) zasady ustalania wysokości świadczeń,
 - 3) zasady i tryb przyznawania oraz wypłaty świadczeń.
2. Warunki nabywania prawa do emerytury i rent oraz innych świadczeń przysługujących z tytułu pobierania emerytury lub renty, a także zasady ustalania wysokości tych świadczeń dla:
 - 1) żołnierzy zawodowych,
 - 2) funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Służby Więziennej i Państwowej Straży Pożarnej,– urodzonych przed dniem 1 stycznia 1969 r., którzy w dniu wejścia w życie ustawy pozostawali w służbie, określają przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób.
3. Świadczenia na warunkach i w wysokości określonej w ustawie przysługują jednak osobom wymienionym w ust. 2, jeżeli nie spełniają one w dniu zwolnienia ze służby warunków do świadczeń określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób.
4. Warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych przysługujących z ubezpieczenia z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej oraz ich wysokość określają odrębne przepisy.

Art. 2

Świadczenia na warunkach i w wysokości określonych w ustawie przysługują :

- 1) ubezpieczonym – w razie spełnienia warunków do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia emerytalnego i rentowego Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,
- 2) członkom rodziny pozostałym po ubezpieczonym albo po osobie uprawnionej do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia emerytalnego i rentowego Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Art. 3

Świadczenia określone w ustawie obejmują:

- 1) emeryturę,
- 2) rentę z tytułu niezdolności do pracy,
- 3) rentę szkoleniową,
- 4) rentę rodzinną,
- 5) dodatek pielęgnacyjny,
- 6) dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej,
- 7) zasiłek pogrzebowy.

Art. 4

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) Fundusz – Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, o którym mowa w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych,
- 2) ubezpieczenia emerytalne i rentowe – ubezpieczenia, o których mowa w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych,
- 3) otwarty fundusz emerytalny – fundusz wybrany przez ubezpieczonego spośród funduszy emerytalnych, o których mowa w ustawie o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych,
- 4) ubezpieczony – osoba podlegająca ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu, określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, a także osoba, która przed dniem wejścia w życie ustawy podlegała ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu, z wyłączeniem ubezpieczenia społecznego rolników,
- 5) renta - renta rodzinna i renta z tytułu niezdolności do pracy,
- 6) emeryt – osoba mająca ustalone prawo do emerytury,
- 7) rencista – osoba mająca ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej lub do renty rodzinnej,
- 8) okres ubezpieczenia – okres opłacania składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz okres nieopłacania składek z powodu przekroczenia w trakcie roku kalendarzowego

- kwoty rocznej podstawy składek, o którym mowa w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych,
-
- 9) emerytura dożywotnia – emerytura przysługująca z zakładu emerytalnego działającego na podstawie przepisów o zakładach emerytalnych,
- 10) konto ubezpieczonego – konto, na którym ewidencjonowana jest kwota zapłaconych i zwaloryzowanych składek oraz inne informacje dotyczące przebiegu ubezpieczenia danego ubezpieczonego prowadzone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej „Zakładem”,
- 11) płatnik składek – płatnik składek, o którym mowa w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych,
- 12) organ rentowy – Biuro Rent Zagranicznych i inna jednostka organizacyjna Zakładu, określona w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, właściwa do wydawania decyzji w sprawach świadczeń,
- 13) przeciętne wynagrodzenie – przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w gospodarce narodowej ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

Rozdział 2

Okresy uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczeń i ich wysokości.

Art. 5

1. Przy ustalaniu prawa i wysokości emerytury i renty uwzględnia się, z zastrzeżeniem ust. 2 – 4, następujące okresy:
 - 1) okresy składkowe, o których mowa w Art. 6,
 - 2) okresy nieskładkowe, o których mowa w Art. 7.
2. Przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości okresy nieskładkowe uwzględnia się w wymiarze nie przekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych.
3. Przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie uwzględnia się przypadających po dniu wejścia w życie ustawy okresów nieskładkowych, o których mowa w Art. 7 pkt 3 – 10.
4. Przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty okresy:
 - 1) działalności kombatanckiej oraz okresy równorzędne i zaliczane do okresów tej działalności oraz okresy podlegania represjom wojennym i okresu powojennego, o których mowa w Art. 6 ust. 1 pkt 5,
 - 2) pracy przymusowej, o której mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 2,
– uwzględnia się w wymiarze podwójnym.

Art. 6

1. Okresami składkowymi są następujące okresy:
 - 1) okresy ubezpieczenia,
 - 2) okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w wysokości określonej w przepisach o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, w przepisach wymienionych w Art. 177 pkt 2-5 i 8, w przepisach o adwokaturze, w przepisach o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz w przepisach o pomocy społecznej,
 - 3) okresy zaliczone do okresów ubezpieczenia społecznego duchownych:
 - a) okresy pozostawania duchownymi przed dniem 1 lipca 1989 r. pod warunkiem opłacania składek na ubezpieczenie społeczne za cały okres podlegania temu ubezpieczeniu,
 - b) okresy przebywania duchownych na misjach oraz okresy prowadzenia przez duchownych działalności duszpasterskiej wśród Polonii, przypadające po dniu 14 listopada 1991 r. do dnia wejścia w życie ustawy,
 - 4) okresy czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby,
 - 5) okresy działalności kombatanckiej, działalności równorzędnej z tą działalnością, a także okresy zaliczane do okresów tej działalności oraz okresy podlegania represjom wojennym i okresu powojennego, określone w przepisach o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego,
 - 6) okresy pełnionej w Polsce służby:
 - a) w Policji (Milicji Obywatelskiej),
 - b) w Urzędzie Ochrony Państwa (w organach bezpieczeństwa publicznego),
 - c) w Straży Granicznej,
 - d) w Służbie Więziennej,
 - e) w Państwowej Straży Pożarnej,
 - 7) okresy pobierania zasiłku macierzyńskiego.
2. Za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. następujące okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne:
 - 1) okresy zatrudnienia po ukończeniu 15 lat życia:
 - a) na obszarze Państwa Polskiego – w wymiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy, jeżeli w czasie tych okresów pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński lub opiekuńczy albo rentę chorobową wprowadzoną przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 1975 r. Nr 34, poz. 188),
 - b) obywateli polskich za granicą – w polskich przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach lub misjach specjalnych, a także w innych polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, do których zostali delegowani lub skierowani; dotyczy to również członków rodziny

delegowanego lub skierowanego tam pracownika, którzy podjęli zatrudnienie w tych placówkach w czasie pobytu za granicą,

- c) obywateli polskich za granicą – w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich; zgoda nie jest wymagana w odniesieniu do pracowników, którzy wyjechali za granicę przed dniem 9 maja 1945 r.,
 - d) obywateli polskich za granicą – u innych pracodawców zagranicznych, jeżeli w okresie pracy za granicą były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce,
 - e) za granicą osób, które w okresie zatrudnienia nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów,
- 2) okresy pracy przymusowej:
- a) wykonywanej na rzecz hitlerowskich Niemiec w okresie II wojny światowej,
 - b) wykonywanej na obszarze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w okresie od dnia 17 września 1939 r. do dnia 31 grudnia 1956 r.,
 - c) wykonywanej na rozkaz władz alianckich w okresie do dnia 31 grudnia 1945 r.,
 - d) wykonywanej w kopalniach węgla, kamieniołomach oraz zakładach pozyskiwania i wzbogacania rud uranu podczas odbywania służby wojskowej w Wojsku Polskim,
- 3) okresy zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa Polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r.,
- 4) okresy pracy wykonywanej w czasie odbywania na obszarze Państwa Polskiego kary pozbawienia wolności, kary aresztu za wykroczenie oraz w czasie tymczasowego aresztowania - w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy określonego dla takiej pracy,
- 5) okresy niewykonywania zatrudnienia po jego ustaniu, jeżeli za te okresy na podstawie przepisów Kodeksu pracy zostało wypłacone wynagrodzenie lub odszkodowanie,
- 6) okresy czasowego pozostawania bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych wypłaconych z Funduszu Pracy,
- 7) okresy sprawowania mandatu posła lub senatora w Państwie Polskim,
- 8) okresy internowania na podstawie art. 42 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29, poz. 154),
- 9) okresy wykonywania działalności twórczej lub artystycznej na obszarze Państwa Polskiego:
- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których ubezpieczony był zwolniony od opłacania składki,

- b) przypadającej przed dniem 1 stycznia 1974 r., uznane przez Komisję do Spraw Zaopatrzenia Emerytalnego Twórców, działającą przy ministrze właściwym do spraw kultury, pod warunkiem, że twórca lub artysta opłacał składki na ubezpieczenie społeczne po dniu 31 grudnia 1973 r.,

10) okresy pracy adwokatów wykonywanej na obszarze Państwa Polskiego:

- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- b) przypadającej przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia społecznego z tego tytułu,

11) okresy wykonywania na obszarze Państwa Polskiego pracy nakładczej:

- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- b) przypadającej przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia z tego tytułu,
jeżeli w tych okresach osoba wykonująca taką pracę uzyskiwała wynagrodzenie w wysokości co najmniej 50% obowiązującego najniższego wynagrodzenia, określonego na podstawie przepisów Kodeksu pracy,

12) okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych i w innych spółdzielniach zrzeszonych w Centralnym Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, w zespołowych gospodarstwach rolnych spółdzielni kółek rolniczych zrzeszonych w Krajowym Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych oraz pracy na rzecz tych spółdzielni:

- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- b) przypadającej przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia społecznego z tego tytułu,

13) okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego wykonywanej na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia oraz współpracy przy wykonywaniu takiej umowy:

- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- b) wykonywanej przed dniem 1 stycznia 1976 r., jeżeli wykonywanie umowy odpowiadało warunkom ubezpieczenia obowiązującym w tym dniu,

14) okresy pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarze Państwa Polskiego:

- a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- b) prowadzonej przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia z tego tytułu, jeżeli prowadzenie działalności gospodarczej odpowiadało warunkom ubezpieczenia,

- 15) okresy współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarze Państwa Polskiego objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego oraz okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - 16) okresy ubezpieczenia społecznego duchownych na obszarze Państwa Polskiego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - 17) okresy pobierania stypendium sportowego z tytułu wyczynowego uprawiania sportu na obszarze Państwa Polskiego po ukończeniu 15 roku życia, z wyjątkiem okresów pobierania stypendium przez osoby uczące się lub studiujące w systemie studiów dziennych.
3. Za okresy zatrudnienia i okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego, o których mowa w ust. 2, uważa się:
- 1) okresy zatrudnienia i okresy pracy wykonywanej na terenach wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej w obecnych granicach oraz
 - 2) okresy zatrudnienia i okresy pracy wykonywanej na terenach wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej przed ustaleniem jej obecnych granic.

Art. 7

Okresami nieskładkowymi są następujące okresy:

- 1) okresy pobierania:
 - a) wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wypłaconego na podstawie przepisów Kodeksu pracy,
 - b) zasiłków z ubezpieczenia społecznego: chorobowego lub opiekuńczego,
 - c) świadczenia rehabilitacyjnego oraz
 - d) świadczeń wymienionych w lit. b) i c) po ustaniu obowiązku ubezpieczenia,
- 2) okresy renty chorobowej, wprowadzonej przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 1975 r. Nr 34, poz. 188), pobieranej po ustaniu zatrudnienia w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego w danym zawodzie lub po ustaniu obowiązku ubezpieczenia społecznego z innego tytułu,
- 3) okresy niewykonywania zatrudnienia po jego ustaniu, jeżeli za te okresy, na podstawie przepisów Kodeksu pracy, zostało wypłacone odszkodowanie,
- 4) przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy – spowodowanych opieką nad dzieckiem:
 - a) w wieku do lat 4 – w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie – bez względu na liczbę dzieci – do 6 lat,

- b) na które ze względu na jego stan fizyczny, psychiczny lub psychofizyczny przysługuje zasiłek pielęgnacyjny – dodatkowo w granicach do 3 lat na każde dziecko,
- 5) przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy opieki pielęgnacyjnej nad inwalidą wojennym zaliczonym do I grupy inwalidów lub uznanym za całkowicie niezdolnego do pracy oraz do samodzielnej egzystencji, sprawowanej przez członka jego rodziny w wieku powyżej 16 lat, który w okresie sprawowania opieki nie osiągnął przychodu przekraczającego miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia,
 - 6) przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy niewykonywania pracy, w granicach do 6 lat, spowodowane koniecznością opieki nad innym niż dziecko członkiem rodziny zaliczonym do I grupy inwalidów lub uznanym za całkowicie niezdolnego do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo uznanym za osobę niepełnosprawną w stopniu znacznym, sprawowanej przez członka jego rodziny w wieku powyżej 16 lat, który w okresie sprawowania opieki nie osiągnął przychodu przekraczającego miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia,
 - 7) okresy urlopu bezpłatnego oraz okresy przerw w zatrudnieniu w razie nieudzielenia urlopu bezpłatnego małżonków pracowników skierowanych do pracy w przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach specjalnych za granicą, w instytucjach, ośrodkach informacji i kultury za granicą,
 - 8) okresy nauki w szkole wyższej na jednym kierunku, pod warunkiem ukończenia tej nauki, w wymiarze określonym w programie studiów,
 - 9) okresy doksztalcania zawodowego lekarzy w klinikach akademii medycznych i oddziałach instytutów naukowych w charakterze wolontariusza - w granicach do 1 roku,
 - 10) okresy pobierania zasiłku przedemerytalnego i świadczenia przedemerytalnego,
 - 11) okresy udokumentowanej niezdolności do pracy, za które wypłacone zostały z Funduszu Pracy: zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki szkoleniowe lub stypendia.

Art. 8

Przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia przebyte za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe.

Art. 9

1. Okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą, o których mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c) i e), a także okresy, o których mowa w Art. 7 pkt 7, uwzględnia się pod warunkiem stałego zamieszkania zainteresowanego na obecnym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, z zastrzeżeniem ust.3.
2. Okresy zatrudnienia, o których mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a) i okresy pracy, o których mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 10 lit b) wykonywanej na obszarze Państwa Polskiego w czasie, gdy obszar ten nie wchodził w skład Państwa Polskiego, oraz okresy pracy przymusowej,

o których mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 2 lit. a) i b), uwzględnia się pod warunkiem stałego zamieszkania zainteresowanego na obecnym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, z zastrzeżeniem ust.3.

3. Okresów, o których mowa w ust. 1 – 2, nie uwzględnia się przy ustalaniu prawa do świadczeń, jeżeli z ich tytułu przysługuje świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego.

Art. 10

1. Przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości uwzględnia się również następujące okresy, traktując je, z zastrzeżeniem Art. 53, jak okresy składkowe:
 - 1) okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki,
 - 2) przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego po ukończeniu 16 roku życia,
 - 3) przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia,– jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w Art. 5- 7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.
2. Okresy wymienione w ust. 1 pkt 1 uwzględnia się także przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe ustalone na zasadach określonych w Art. 5- 7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.
3. Okresów, o których mowa w ust. 1 i 2, nie uwzględnia się, jeżeli zostały one zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Art. 11

Jeżeli okresy, o których mowa w Art. 6 i 7 oraz 10, zbiegają się w czasie, przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie uwzględnia się okres korzystniejszy.

Rozdział 3

Niezdolność do pracy

Art. 12

1. Niezdolną do pracy w rozumieniu ustawy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu.

2. Całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy.
3. Częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

Art. 13

1. Przy ocenie stopnia i trwałości niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy uwzględnia się:
 - 1) stopień naruszenia sprawności organizmu oraz możliwości przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji,
 - 2) możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne.
2. Trwałą niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy.
3. Okresową niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej istnieją rokowania odzyskania zdolności do pracy.
4. Zachowanie zdolności do pracy w warunkach specjalnych, określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy.
5. W przypadku stwierdzenia naruszenia sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych orzeka się niezdolność do samodzielnej egzystencji.

Art. 14

1. Oceny niezdolności do pracy, jej stopnia oraz ustalenia:
 - 1) daty powstania niezdolności do pracy,
 - 2) trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do pracy,
 - 3) związku przyczynowego niezdolności do pracy lub śmierci z określonymi okolicznościami,
 - 4) niezdolności do samodzielnej egzystencji,
 - 5) celowości przekwalifikowania zawodowego,dokonyje w formie orzeczenia lekarz orzecznik Zakładu, zwany dalej „lekarzem orzecznikiem”.
2. Jeżeli nie ma możliwości ustalenia daty powstania niezdolności do pracy, natomiast ustalono okres, w którym niezdolność do pracy powstała, za datę powstania niezdolności przyjmuje się datę końcową tego okresu. Jeżeli nie ma możliwości ustalenia ani daty, ani okresu powstania niezdolności do pracy, za datę powstania niezdolności przyjmuje się datę zgłoszenia wniosku o świadczenie.

3. Orzeczenie lekarza orzecznika stanowi dla organu rentowego podstawę do wydania decyzji w sprawie świadczeń przewidzianych w ustawie, do których prawo uzależnione jest od stwierdzenia niezdolności do pracy oraz niezdolności do samodzielnej egzystencji.
4. Nadzór nad wykonywaniem orzecznictwa o niezdolności do pracy sprawuje Prezes Zakładu.
5. Nadzór, o którym mowa w ust. 4, obejmuje:
 - 1) kontrolę prawidłowości i jednolitości stosowania zasad orzecznictwa o niezdolności do pracy przez lekarzy orzeczników,
 - 2) udzielanie lekarzom orzecznikom wytycznych w zakresie stosowania zasad orzecznictwa o niezdolności do pracy,
 - 3) prawo przekazania sprawy do ponownego rozpatrzenia przez lekarza orzecznika, jeżeli w wyniku kontroli, o której mowa w pkt. 1, zostanie stwierdzony brak zgodności orzeczenia ze stanem faktycznym lub zasadami orzecznictwa o niezdolności do pracy.
6. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określa, w drodze rozporządzenia:
 - 1) organizację, szczegółowe zasady i tryb:
 - a) orzekania o niezdolności do pracy,
 - b) sprawowania nadzoru nad wykonywaniem tego orzecznictwa,
 - 2) szczególne kwalifikacje zawodowe wymagane od lekarzy orzeczników.

Rozdział 4

Podstawa wymiaru emerytur i rent

Art. 15

1. Podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi ustalona w sposób określony w ust. 3 i 4 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego, w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych, poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, z uwzględnieniem Art. 163.
2. Do podstawy wymiaru emerytury lub renty, o której mowa w ust. 1, dolicza się kwoty przysługujących ubezpieczonemu w danym roku kalendarzowym wynagrodzeń za czas niezdolności do pracy, wypłaconych na podstawie przepisów Kodeksu pracy oraz kwoty zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego, opiekuńczego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku wyrównawczego, świadczenia wyrównawczego lub dodatku wyrównawczego, a także wartość świadczeń rekompensacyjnych.
3. W celu ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty:

- 1) oblicza się sumę kwot podstaw wymiaru składek i kwot, o których mowa w ust. 2, w okresie każdego z wybranych przez zainteresowanego lat kalendarzowych,
 - 2) oblicza się stosunek każdej z tych sum kwot do rocznej kwoty przeciętnego wynagrodzenia ogłoszonej za dany rok kalendarzowy - wyrażając go w procentach, z zaokrągleniem do setnych części procentu,
 - 3) oblicza się średnią arytmetyczną tych procentów, która, z zastrzeżeniem ust. 4, stanowi wskaźnik wysokości podstawy wymiaru emerytury lub renty, oraz
 - 4) mnoży się przez ten wskaźnik kwotę bazową, o której mowa w Art. 19.
4. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru nie może być wyższy niż 250%.
 5. Przepisy ust. 1-4 stosuje się odpowiednio do osoby, która osiągała uposażenie.
 6. Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty przysługującej duchownym przyjmuje się przeciętną podstawę wymiaru składek z pełnych lat kalendarzowych ubezpieczenia przypadających po dniu 1 lipca 1989 r. do dnia, w którym zgłoszono wniosek o świadczenie, z tym że z okresu nie dłuższego niż określony w ust. 1 albo podstawę wymiaru ustala się na wniosek ubezpieczonego w myśl ust. 1.

Art. 16

Przy ustalaniu kolejnych 10 lat kalendarzowych, o których mowa w Art. 15 ust. 1, przyjmuje się lata kalendarzowe następujące bezpośrednio po sobie, chociażby ubezpieczony w niektórych z tych lat przez okres roku lub w okresie krótszym niż rok nie pozostawał w ubezpieczeniu.

Art. 17

1. Jeżeli nie można ustalić podstawy wymiaru renty w myśl Art. 15 ust. 1 dla ubezpieczonego, o którym mowa w Art. 55 ust. 1 pkt 1 - 4, do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się podstawę wymiaru składek za okres faktycznego podlegania ubezpieczeniu, z uwzględnieniem ust. 2 i 3. Przepis Art. 15 ust. 2 stosuje się odpowiednio.
2. Nie ustala się podstawy wymiaru renty dla ubezpieczonego, o którym mowa w ust. 1, jeżeli nie pozostawał on w ubezpieczeniu co najmniej przez 1 rok kalendarzowy.
3. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli nie można ustalić podstawy wymiaru renty w myśl Art. 15 ust. 1 dla ubezpieczonego, o którym mowa w Art. 55 ust. 1 pkt 5, z powodu pełnienia zastępczej służby wojskowej, odbywania czynnej służby wojskowej albo korzystania z urlopu wychowawczego.

Art. 18

1. Podstawę wymiaru emerytury lub renty dla osób, którym przy ustalaniu prawa do świadczenia uwzględniono okresy ubezpieczenia za granicą, o których mowa w Art. 8, ustala się na zasadach określonych w Art. 15 - 17, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Jeżeli okres kolejnych 10 lat kalendarzowych, o których mowa w Art. 15 ust. 1 obejmuje również ubezpieczenie za granicą, podstawę wymiaru emerytury lub renty ustala się z okresu faktycznego pozostawania w ubezpieczeniu społecznym w Polsce.

Art. 19

Kwota bazowa wynosi 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto pomniejszonego o należne od ubezpieczonych składki na ubezpieczenia społeczne, określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, w kwartale kalendarzowym poprzedzającym termin waloryzacji, z zastrzeżeniem Art. 164.

Art. 20

Prezes Głównego Urzędu Statystycznego ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” w terminie:

- 1) do 10 roboczego dnia lutego każdego roku – kwotę przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym,
- 2) do 7 dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym przeprowadzana jest waloryzacja – kwotę bazową, o której mowa w Art. 19,
- 3) do 7 roboczego dnia drugiego miesiąca każdego kwartału - kwotę przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim kwartale.

Art. 21

1. Podstawę wymiaru emerytury dla osoby, która wcześniej miała ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, stanowi:
 - 1) podstawa wymiaru renty - w wysokości uwzględniającej rewaloryzację oraz wszystkie kolejne waloryzacje przypadające w okresie przypadającym po ustaleniu prawa do renty albo
 - 2) podstawa wymiaru ustalona na nowo w myśl Art. 15.
2. Przepis ust. 1 pkt 1 stosuje się przy ustalaniu podstawy wymiaru:
 - 1) emerytury dla osoby, która wcześniej miała ustalone prawo do emerytury na podstawie przepisów wymienionych w Art. 177,
 - 2) renty z tytułu niezdolności do pracy dla osoby, która wcześniej miała ustalone prawo do tej renty albo do emerytury na podstawie przepisów wymienionych w Art. 177.
3. Podstawę wymiaru emerytury dla osoby, która wcześniej pobierała świadczenie przedemerytalne na podstawie przepisów o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, stanowi podstawa wymiaru emerytury przyjęta do celów ustalenia świadczenia przedemerytalnego – w wysokości uwzględniającej wszystkie kolejne waloryzacje przypadające w okresie następującym po ustaleniu prawa do świadczenia przedemerytalnego, albo podstawa wymiaru ustalona na nowo w myśl Art. 15.

Art. 22

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa:

- 1) przypadki, w których do ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty dolicza się niektóre wypłaty dokonane na rzecz pracownika, jeżeli wypłaty te w okresie przed dniem wejścia w życie ustawy były uwzględniane przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury lub renty, mimo że były wyłączone z podstawy wymiaru składek,
- 2) przypadki, w których podstawę wymiaru emerytury lub renty dla pracowników zatrudnionych za granicą ustala się od wynagrodzenia przysługującego pracownikom zatrudnionym w tym okresie w kraju w tym samym lub podobnym charakterze, w jakim pracownik był zatrudniony przed wyjazdem za granicę, albo na podstawie kwot ryczałtowych,
- 3) inne szczegółowe zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury lub renty.

Art. 23

Jeżeli podstawy wymiaru emerytury lub renty nie można ustalić zgodnie z zasadami określonymi w ustawie lub w rozporządzeniu, o którym mowa w Art. 22, emeryturę lub rentę ustala się w wysokości najniższej emerytury lub renty.

Dział II

Emerytury

Rozdział 1

Emerytura dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.

Art. 24

Emerytura przysługuje ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy osiągnęli wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn, z zastrzeżeniem Art. 45 – 49.

Art. 25

1. Podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w Art. 24, stanowi kwota składek zaewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do dnia złożenia wniosku o emeryturę, z uwzględnieniem Art. 160 – 162.
2. Kwota, o której mowa w ust.1, obejmuje składki na ubezpieczenie emerytalne oraz ich coroczną waloryzację, o której mowa w ust.4-6.
3. Kwota, o której mowa w ust. 1, nie podlega dziedziczeniu.
4. Waloryzacja składek polega na podwyższeniu zaewidencjonowanej w dniu 31 grudnia każdego roku na koncie ubezpieczonego kwoty wskaźnikiem waloryzacji składek, określonym w ust. 5 - 6.
5. Wskaźnik waloryzacji składek ustalany jest corocznie w ustawie budżetowej.

6. Wskaźnik, o którym mowa w ust. 5, zawarty jest między średniorocznym wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem a wskaźnikiem wzrostu funduszu wynagrodzeń ogółem w gospodarce.

Art. 26

1. Emerytura stanowi równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia ustalonej w sposób określony w Art. 25 przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego, z uwzględnieniem ust. 5.
2. Wiek ubezpieczonego w dniu przejścia na emeryturę wyraża się w ukończonych latach i miesiącach.
3. Średnie dalsze trwanie życia ustala się odrębnie dla mężczyzn i kobiet oraz wyraża się w miesiącach.
4. Prezes Głównego Urzędu Statystycznego publikuje w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” corocznie w terminie do dnia 31 marca tablice trwania życia, z uwzględnieniem ust. 3, dla wieku ubezpieczonych określonego w myśl ust. 2.
5. Przy ustalaniu dalszego trwania życia danego ubezpieczonego przyjmuje się średnie trwanie życia opublikowane w tablicy obowiązującej w dniu złożenia wniosku o emeryturę.

Rozdział 2

Emerytura dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

Art. 27

Ubezpieczonym, urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., przysługuje emerytura, jeżeli spełnili następujące warunki:

- 1) osiągnęli wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn,
- 2) mają okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn.

Art. 28

Ubezpieczeni, urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w Art. 27 pkt 1, mogą przejść na emeryturę:

- 1) kobieta – po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy,
- 2) mężczyzna – po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy.

Art. 29

Odrębne przepisy określają zasady wcześniejszego przechodzenia na emeryturę dla osób, określonych w Art. 27, które są:

- 1) inwalidami wojennymi i wojskowymi oraz kombatantami,
- 2) pracownikami urzędów państwowych,
- 3) pracownikami samorządowymi,
- 4) żołnierzami zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianymi w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu,
- 5) nauczycielami akademickimi,
- 6) pracownikami naukowymi jednostek badawczo-rozwojowych.

Art. 30

Osoby urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r., uprawnione do renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy (wypadkiem przy wykonywaniu pozarolniczej działalności gospodarczej, działalności twórczej lub artystycznej albo przy wykonywaniu umowy agencyjnej lub umowy zlecenia) w drodze do pracy lub z pracy albo wskutek choroby zawodowej, mogą przejść na emeryturę:

- 1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 20 - letni okres składkowy i nieskładkowy,
- 2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 25 - letni okres składkowy i nieskładkowy.

Art. 31

1. Ubezpieczonym, urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2 - 3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w Art. 27 pkt 1.
2. Za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, a w szczególności zatrudnionych:
 - 1) w górnictwie,
 - 2) na kolei,
 - 3) w energetyce,
 - 4) w hutnictwie i przemyśle metalowym,
 - 5) w chemii,
 - 6) w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych,

- 7) w leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym,
 - 8) w przemyśle lekkim,
 - 9) w transporcie i łączności,
 - 10) w gospodarce komunalnej
 - 11) w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym,
 - 12) w przemyśle poligraficznym,
 - 13) w służbie zdrowia i opiece społecznej,
 - 14) w zespołach formujących szkło,
 - 15) na statkach żeglugi powietrznej,
 - 16) w portach morskich.
3. Za pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze uważa się:
- 1) pracowników organów kontroli państwowej,
 - 2) pracowników organów administracji celnej,
 - 3) pracowników wykonujących działalność twórczą lub artystyczną,
 - 4) dziennikarzy zatrudnionych w redakcjach dzienników, czasopism, w radiu, telewizji oraz w organach prasowych, informacyjnych, publicystycznych albo fotograficznych, objętych układem zbiorowym pracy dziennikarzy,
 - 5) nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357),
 - 6) żołnierzy zawodowych, funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Służby Więziennej i Państwowej Straży Pożarnej,
 - 7) pracowników jednostek ochrony przeciwpożarowej, o których mowa w art. 15 pkt 1a-5 i 8 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. Nr 81, poz. 351, z 1994 r. Nr 27, poz. 96 i Nr 89, poz. 414, z 1996 r. Nr 106, poz. 496 oraz z 1997 r. Nr 111, poz. 725 i Nr 121, poz. 770).
4. Wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 – 3 przysługuje prawo do emerytury ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Art. 32

Osoby urodzone przed dniem 1 stycznia 1949r., ubezpieczone z tytułu działalności twórczej lub artystycznej mają prawo do emerytury w wieku określonym dla pracowników wykonujących działalność twórczą lub artystyczną.

Art. 33

1. Górnicza emerytura przysługuje pracownikowi, urodzonemu przed dniem 1 stycznia 1949r., który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) ukończył 55 lat życia,
 - 2) ma okres pracy górniczej wynoszący łącznie z okresami pracy równorzędnej i okresami zaliczalnymi do pracy górniczej co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 5 lat pracy górniczej określonej w Art. 35 ust. 1.
2. Wiek emerytalny wymagany od pracowników mających: kobieta 20 lat, a mężczyzna 25 lat pracy górniczej, równorzędnej i okresów zaliczalnych do pracy górniczej, w tym co najmniej 15 lat pracy górniczej, o której mowa w Art. 35 ust. 1, wynosi 50 lat.

Art. 34

Przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej uwzględnia się okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą oraz okresy zaliczalne do pracy górniczej, będące okresami składkowymi lub nieskładkowymi w rozumieniu ustawy, z tym że okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą uwzględnia się, jeżeli praca ta wykonywana była co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy.

Art. 35

1. Za pracę górniczą uważa się zatrudnienie:

- 1) pod ziemią w kopalniach węgla, rud, kruszców, surowców ogniotrwałych, glin szlachetnych, kaolinów, magnezytów, gipsu, anhydrytu, soli kamiennej i potasowej, fosforytów oraz barytu,
- 2) pod ziemią i przy głębieniu szybów w przedsiębiorstwach budowy kopalń określonych w pkt 1 oraz pod ziemią w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących dla tych kopalń roboty górnicze lub przy budowie szybów,
- 3) pod ziemią w przedsiębiorstwach montażowych, przedsiębiorstwach maszyn górniczych, zakładach naprawczych i innych podmiotach wykonujących dla kopalń określonych w pkt 1 podziemne roboty budowlano-montażowe, roboty przy naprawie maszyn i wdrażaniu nowych urządzeń; pracownikom zatrudnionym w tych przedsiębiorstwach, zakładach i innych podmiotach uznaje się za pracę górniczą te miesiące zatrudnienia, w których co najmniej połowę dniówek roboczych przepracowali pod ziemią,
- 4) na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewozie nadkładu i złoża, przy pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych, jak też w kopalniach otworowych siarki oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących roboty górnicze dla kopalń siarki i węgla brunatnego, na stanowiskach określonych w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa.
- 5) pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń, przedsiębiorstw i innych podmiotów określonych w pkt 1-3, a także w kopalniach siarki i węgla brunatnego oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach, o których mowa w pkt 4, na stanowiskach określonych w drodze rozporządzenia przez ministra

- właściwego do spraw gospodarki, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa i ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego,
- 6) w charakterze członków drużyn ratowniczych kopalń określonych w pkt 1 i 4, mechaników sprzętu ratowniczego tych drużyn oraz w charakterze ratowników zawodowych w stacjach ratownictwa górniczego,
 - 7) na stanowiskach maszynistów wyciągowych na szybach oraz na stanowiskach sygnalistów na nadszybiach szybów w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w pkt 1 i 2,
 - 8) na stanowiskach pracy pod ziemią w nieczynnych kopalniach wymienionych w pkt 1,
 - 9) na stanowiskach nauczycieli (instruktorów) zawodu w górniczych polach szkoleniowych pod ziemią oraz w kopalniach siarki i węgla brunatnego,
 - 10) w urzędach górniczych, jeżeli zatrudnienie jest związane z wykonywaniem czynności inspekcyjno-technicznych w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w pkt 1-4,
 - 11) w przedsiębiorstwach i innych podmiotach miernictwa górniczego lub geologicznych, jeżeli zatrudnienie jest wykonywane bezpośrednio przy pomiarach z zakresu miernictwa górniczego, geologii i hydrologii; pracownikom zatrudnionym w tych przedsiębiorstwach i podmiotach uznaje się za pracę górnictwem te miesiące zatrudnienia, w których co najmniej połowę dniówek roboczych przepracowali pod ziemią,
 - 12) w charakterze lekarzy i felerów w górniczych zespołach opieki zdrowotnej, w zakładach górniczej służby zdrowia przy kopalniach węgla kamiennego i rud oraz w zakładach służby zdrowia kopalń siarki lub węgla brunatnego, jeżeli pracownicy ci są zatrudnieni w tych zakładach w łącznym wymiarze co najmniej 30 godzin tygodniowo oraz wykonują systematyczną kontrolę sanitarnohigieniczną stanowisk pracy pod ziemią, w kopalniach siarki lub węgla brunatnego - co najmniej przez 20 godzin w ciągu miesiąca, przy czym do okresu 20 godzin kontroli sanitarnohigienicznej stanowisk pracy pod ziemią wlicza się również czas zużyty na zjazd i wyjazd ze stanowisk pracy pod ziemią.
2. Na równi z okresami pracy górniczej określonej w ust. 1 traktuje się okres urlopu górniczego do lat trzech, przewidzianego w układzie zbiorowym pracy.
 3. Za pracę równorzędną z pracą górnictwem uważa się:
 - 1) pełnienie przez pracowników funkcji z wyboru w organach związku zawodowego zrzeszającego pracowników kopalń, przedsiębiorstw i innych podmiotów określonych w ust. 1 pkt 1-4, jeżeli pracownicy ci bezpośrednio przed objęciem tych funkcji wykonywali pracę górnictwem, o której mowa w ust. 1,
 - 2) zatrudnienie na stanowiskach wymagających kwalifikacji inżyniera lub technika w zakresie górnictwa:
 - a) w administracji kopalń, przedsiębiorstw i innych podmiotów określonych w ust. 1 pkt 1-4 oraz w zarządach spółek węglowych, byłych gwarectwach, zrzeszeniach i zjednoczeniach tych kopalń i przedsiębiorstw,
 - b) w urzędach górniczych,
 - c) na stanowiskach nauczycieli w górniczych szkołach zawodowych i technicach,

- d) w urzędach naczelnych i centralnych organów administracji państwowej oraz w urzędach terenowych organów administracji, będących organami założycielskimi kopalń i przedsiębiorstw określonych w ust. 1 pkt 1-4, jak również w jednostkach podległych tym organom, jeżeli jednostki te działają w zakresie przemysłów określonych w ust. 1 pkt 1-4,
- pod warunkiem uprzedniego przepracowania w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w ust. 1 pkt 1-4 co najmniej 5 lat pod ziemią, na odkrywce w kopalniach siarki lub węgla brunatnego, jak też w kopalniach otworowych siarki albo na stanowiskach dozoru lub kierownictwa ruchu,
- 3) zatrudnienie na stanowiskach wymagających kwalifikacji inżyniera lub technika w zakresie górnictwa, pracowników przeniesionych z prac wymienionych w ust. 1 oraz w pkt 1, 2 i 4 niniejszego ustępu do urzędów naczelnych i centralnych organów administracji państwowej nie wymienionych w pkt 2 lit. d), do instytutów podporządkowanych tym organom, do pracy w wyższych szkołach górniczych i w wydawnictwach górniczo-hutniczych, jeżeli pracownicy ci przepracowali uprzednio w kopalniach, przedsiębiorstwach lub innych podmiotach określonych w ust. 1 pkt 1-4 co najmniej 5 lat pod ziemią, na odkrywce w kopalniach siarki lub węgla brunatnego, jak też w kopalniach otworowych siarki albo na stanowiskach dozoru lub kierownictwa ruchu,
- 4) zatrudnienie przy innych pracach, nie dłuższe niż 5 lat, do których pracownicy wykonujący prace określone w ust. 1 i w niniejszym ustępie przeszli w drodze wyboru lub zalecenia jednostki nadrzędnej albo w związku z likwidacją kopalni, zakładu górniczego, przedsiębiorstwa lub innego podmiotu, o których mowa w ust. 1 pkt 1-4.
4. Za pracowników zatrudnionych na stanowiskach wymagających kwalifikacji inżyniera lub technika w zakresie górnictwa w jednostkach organizacyjnych określonych w ust. 3 pkt 2 i 3 uważa się osoby, które:
- 1) posiadają tytuł inżyniera lub technika i są zatrudnione zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami w zakresie górnictwa albo
 - 2) nie posiadają tytułu inżyniera lub technika, lecz mają praktyczne przygotowanie nabyte w czasie wykonywanej uprzednio co najmniej 5-letniej pracy na stanowiskach w dozorze ruchu lub w innej pracy pod ziemią albo w kopalniach siarki lub węgla brunatnego oraz wykonują czynności, które wymagają kwalifikacji inżyniera lub technika i normalnie są powierzane inżynierom lub technikom.
5. Okresy pracy górniczej wymienione w ust. 1 pkt 1-4 wykonywanej za granicą traktuje się na równi z okresami takiej pracy wykonywanej w kraju, jeżeli spełnione są warunki określone w ustawie, wymagane do uwzględnienia tego okresu pracy przy ustalaniu prawa do świadczeń.

Art. 36

1. Przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury, pracownikom zatrudnionym pod ziemią oraz w kopalniach siarki lub węgla brunatnego zalicza się w wymiarze półtorakrotnym następujące okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego:
 - 1) w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn

- urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych,
- 2) w drużynach ratowniczych,
 - 3) w charakterze mechaników sprzętu ratowniczego drużyn, o których mowa w pkt 2.
2. Okresy pracy wymienione w ust. 1 pkt 2 i 3 zalicza się w wymiarze półtorakrotnym również tym pracownikom dozoru ruchu i kierownictwa ruchu kopalń, którzy pracują co najmniej przez połowę dniówek roboczych w miesiącu pod ziemią, w kopalniach siarki lub w kopalniach węgla brunatnego.
 3. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowo stanowiska pracy, na których zatrudnienie zalicza się w myśl ust. 1 i 2 w wymiarze półtorakrotnym.
 4. Minister właściwy do spraw gospodarki w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa i ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego określa, w drodze rozporządzenia, zasady ewidencjonowania przez pracodawców okresów zatrudnienia na stanowiskach, na których okresy pracy górniczej zalicza się w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury oraz na niektórych innych stanowiskach pracy górniczej.
 5. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do okresów pracy górniczej wykonywanej w czasie służby wojskowej pełnionej przed dniem 1 stycznia 1960 r.

Art. 37

Za okresy zaliczalne do pracy górniczej uważa się okresy wymienione w Art. 6 ust. 1 pkt 4-7, ust. 2 pkt 2-3, 5-8 oraz w Art. 7 pkt 1-6 i 8, z tym że przez zatrudnienie, o którym mowa w tych przepisach uważa się pracę górniczą oraz pracę równorzędną z pracą górniczą określone w Art. 35 ust. 1 lub ust. 3, wykonywane co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy.

Art. 38

Ubezpieczonemu, urodzonemu przed dniem 1 stycznia 1949 r., spełniającemu warunek określony w Art. 27 pkt. 2 i nie spełniającemu warunków wymaganych do uzyskania górniczej emerytury na podstawie Art. 33, który ma co najmniej 5 lat:

- 1) pracy pod ziemią, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, o której mowa w art. 47 ust. 1, albo
- 2) pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego, jak też w kopalniach otworowych siarki, o której mowa w Art. 35 ust. 1 pkt 4 i 5,

wiek emerytalny, o którym mowa w Art. 27 pkt 1 obniża się o 6 miesięcy za każdy rok takiej pracy, nie więcej jednak niż o 15 lat.

Art. 39

Kolejowa emerytura przysługuje pracownikowi kolejowemu, urodzonemu przed dniem 1 stycznia 1949 r., spełniającemu łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny: kobieta 55 lat, mężczyzna 60 lat,
- 2) ma okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny, w tym co najmniej 15 lat zatrudnienia na kolei, łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei, o których mowa w Art. 43 – 44.

Art. 40

Przy ustalaniu prawa do emerytury kolejowej uwzględnia się okresy pracy na kolei i pracy równorzędnej z pracą na kolei oraz okresy zaliczalne do pracy na kolei, będące okresami składkowymi lub nieskładkowymi w rozumieniu ustawy.

Art. 41

1. Pracownikami kolejowymi w rozumieniu ustawy są osoby pozostające w stosunku pracy w kolejowych jednostkach organizacyjnych, z wyłączeniem biur projektów kolejowych.
2. Zatrudnienie pracowników kolejowych w jednostkach (komórkach) organizacyjnych, określonych w ust. 1, zwanych dalej „kolejowymi jednostkami organizacyjnymi”, uważa się w rozumieniu ustawy za zatrudnienie na kolei.

Art. 42

1. Za okresy zatrudnienia na kolei uważa się okresy pozostawania w stosunku pracy w kolejowych jednostkach organizacyjnych, w czasie których pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński lub opiekuńczy.
2. Każdy pełny rok zatrudnienia na kolei na parowozie, spalinowym lub elektrycznym pojeździe trakcyjnym, w drużynach konduktorskich oraz na stanowiskach manewrowych lub ustawiaczy, liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei.

Art. 43

Za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia na kolei uważa się okresy:

- 1) pobierania - po ustaniu zatrudnienia na kolei wykonywanego w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego w danym zawodzie - zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub opiekuńczego z tytułu tego zatrudnienia,
- 2) pobierania renty chorobowej przyznanej przez właściwą kolejową jednostkę organizacyjną,
- 3) wykonywania przed dniem 1 stycznia 1975 r. pracy w kolejowej jednostce organizacyjnej na podstawie umowy o naukę zawodu, przyuczenia do określonej pracy lub odbycia wstępnego stażu pracy,

- 4) zatrudnienia lub pełnienia funkcji z wyboru w związkach zawodowych w czasie bezpłatnego urlopu udzielonego pracownikowi na ten cel,
- 5) zatrudnienia, jednak nie dłuższego niż 5 lat, licząc od ustania zatrudnienia na kolei, jeżeli zatrudnienie na kolei ustało wskutek:
 - a) przejścia za zgodą kolejowej jednostki organizacyjnej do zatrudnienia w resorcie komunikacji nie będącego zatrudnieniem na kolei,
 - b) przejścia z zatrudnienia na kolei do zatrudnienia w urzędach naczelnych i centralnych organów administracji państwowej,
 - c) nawiązania stosunku pracy na podstawie wyboru,
 - d) przejścia za zgodą kolejowej jednostki organizacyjnej do zatrudnienia na kolejach użytku niepublicznego,
 - e) przejścia za zgodą kolejowej jednostki organizacyjnej do zatrudnienia w innych resortach w celu zorganizowania lub budowy transportu kolejowego,
- 6) zatrudnienia, jednak nie dłuższego niż 5 lat, w jednostkach (komórkach) organizacyjnych resortu komunikacji nie będących kolejowymi jednostkami organizacyjnymi, jeżeli nastąpiło przejście z tego zatrudnienia do zatrudnienia na kolei i jeżeli okres 5 lat zatrudnienia w tych jednostkach nie podlega zaliczeniu na podstawie pkt 5 lit. a),
- 7) zatrudnienia w międzynarodowych organizacjach kolejowych i w zagranicznych placówkach kolejowych po oddelegowaniu do tego zatrudnienia z zatrudnienia na kolei,
- 8) wykonywania zatrudnienia za granicą przez specjalistów w czasie trwania stosunku pracy z kolejową jednostką organizacyjną,
- 9) niewykonywania pracy na kolei, jeżeli za okresy te przysługuje wynagrodzenie w wyniku przywrócenia do pracy albo odszkodowanie,
- 10) zatrudnienia na kolejach innych państw, pod warunkiem że pracownik po tych okresach był zatrudniony na kolejach polskich.

Art. 44

1. Za okresy zaliczane do okresów zatrudnienia na kolei uważa się okresy:
 - 1) przerwy w pracy na kolei obejmujące okresy wymienione w Art. 43 ust. 2 pkt 6 i 7,
 - 2) zatrudnienia poza koleją w okresie po dniu 31 sierpnia 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r. pracowników, którzy w dniu 31 sierpnia 1939 r. byli zatrudnieni na kolei i po dniu 9 maja 1945 r. podjęli ponownie w Polsce zatrudnienie na kolei,
 - 3) pobierania stypendium sportowego z tytułu wyczynowego uprawiania sportu, wypłacanego przez kolejowy klub sportowy, jeżeli osoba pobierająca stypendium przed okresem jego pobierania była zatrudniona na kolei.
2. Okresy działalności kombatanckiej, służby wojskowej oraz służby w:
 - 1) w Policji (Milicji Obywatelskiej),

- 2) w Urzędzie Ochrony Państwa (w organach bezpieczeństwa publicznego),
 - 3) w Straży Granicznej,
 - 4) w Służbie Więziennej,
 - 5) w Państwowej Straży Pożarnej,
- traktuje się na równi z okresami zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei.

Rozdział 3

Przepisy szczególne dotyczące emerytury dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r.

Art. 45

1. Prawo do emerytury na warunkach określonych w Art. 28, art. 31 i Art. 38 przysługuje również ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli spełniają łącznie następujące warunki:
 - 1) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego,
 - 2) warunki do emerytury określone w tych przepisach spełnią do dnia 31 grudnia 2006 r.,
 - 3) nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.
2. Jeżeli ubezpieczony, o którym mowa w ust. 1, nie zawrze umowy o przystąpieniu do otwartego funduszu emerytalnego w terminie do 30 czerwca 1999 r., uważa się, że ubezpieczony nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego.

Art. 46

Odrębne przepisy określają zasady przechodzenia na emeryturę bez względu na wiek nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r.

Art. 47

1. Prawo do górniczej emerytury, bez względu na wiek i zajmowane stanowisko, przysługuje pracownikom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., którzy pracę górniczą wykonywali pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, przez okres wynoszący co najmniej 25 lat, z uwzględnieniem ust. 2 i 3 i z zastrzeżeniem Art. 48.
2. Do okresów pracy górniczej, o której mowa w ust. 1, zalicza się także:
 - 1) okresy niezdolności do pracy z tytułu wypadku przy pracy, wypadku w drodze do pracy lub z pracy albo z tytułu choroby zawodowej, za które wypłacone zostało wynagrodzenie lub zasiłek chorobowy albo świadczenie rehabilitacyjne,

- 2) inne niż wymienione w pkt 1 okresy niezdolności do pracy z powodu choroby lub odosobnienia w związku z chorobą zakaźną, za które wypłacone zostało wynagrodzenie lub zasiłek chorobowy w wymiarze do 35 dni w roku kalendarzowym, bezpośrednio poprzedzone pracą górniczą wykonywaną pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadające w czasie trwania stosunku pracy.
3. Przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury na podstawie ust. 1 uwzględnia się również, w wymiarze do lat trzech, okres urlopu górniczego, o którym mowa w Art. 35 ust. 2.

Art. 48

1. Prawo do emerytury górniczej, o której mowa w Art. 33 lub w Art. 47, przysługuje pracownikom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli:
 - 1) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego oraz
 - 2) nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy oraz
 - 3) warunki do emerytury określone w tych przepisach spełnią do dnia 31 grudnia 2006 r.
2. Przepis Art. 45 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 49

1. Prawo do emerytury kolejowej, o której mowa w Art. 39, przysługuje pracownikom kolejowym, urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli:
 - 1) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego,
 - 2) nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy,
 - 3) warunki do emerytury określone w tym przepisie spełnią do dnia 31 grudnia 2006 r.
2. Przepis Art. 45 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 4

Ustalanie wysokości emerytur, o których mowa w Art. 27 – 49

Art. 50

1. Przy ustalaniu wysokości górniczych emerytur, o których mowa w Art. 33 lub Art. 47 stosuje się, z zastrzeżeniem ust. 2, następujące przeliczniki:
 - 1) 1,5 za każdy rok pracy górniczej pod ziemią wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy,
 - 2) 1,8 za każdy rok pracy, o której mowa w Art. 36,

- 3) 1,4 za każdy rok pracy w pełnym wymiarze czasu pracy, o której mowa w Art. 35 ust. 1 pkt 1-3 i 5-11, wykonywanej częściowo na powierzchni i częściowo pod ziemią,
 - 4) 1,2 za każdy rok pracy, o której mowa w Art. 35 ust. 1 pkt 4 i 5, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego, w kopalniach otworowych siarki oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących roboty górnicze dla kopalń siarki i węgla brunatnego.
2. Przy ustalaniu wysokości górniczych emerytur łączny okres pracy obliczony z zastosowaniem przeliczników, o których mowa w ust. 1, uwzględnia się w wymiarze nie dłuższym niż 45 lat.

Art. 51

1. Przy ustalaniu wysokości emerytur, innych niż określone w Art. 50, stosuje się następujące przeliczniki:
 - 1) 1,5 za każdy rok pracy górniczej pod ziemią wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy,
 - 2) 1,8 za każdy rok pracy górniczej pod ziemią, o której mowa w Art. 36 ust. 1, pod warunkiem wykonywania takiej pracy co najmniej przez 5 lat, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Przy ustalaniu wysokości emerytur łączny okres pracy obliczony z zastosowaniem przeliczników, o których mowa w ust. 1, uwzględnia się w wymiarze nie dłuższym niż 40 lat.

Art. 52

1. Emerytura wynosi:
 - 1) 24% kwoty bazowej, o której mowa Art. 19 oraz
 - 2) po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów składkowych,
 - 3) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych.
2. Przy obliczaniu emerytury okresy, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, ustala się z uwzględnieniem pełnych miesięcy.

Art. 53

1. Osobie, której przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględniono okresy pracy w gospodarstwie rolnym określone w Art. 10, oblicza się wysokość przysługującego świadczenia jako część świadczenia obliczonego w myśl Art. 52, z uwzględnieniem okresów pracy w gospodarstwie rolnym, proporcjonalnie do udziału okresów składkowych i nieskładkowych w okresie stanowiącym sumę okresów składkowych, nieskładkowych i uwzględnionych okresów pracy w gospodarstwie rolnym.
2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do osoby, która udowodniła co najmniej: 20 lat - kobieta i 25 lat - mężczyzna okresów składkowych albo okresów składkowych uzupełnionych okresami nieskładkowymi w rozmiarze nie większym niż określony w Art. 5 ust. 2, lecz

- wysokość przysługującej jej emerytury oblicza się w myśl Art. 52, z uwzględnieniem okresów składkowych i nieskładkowych, bez uwzględnienia okresów pracy w gospodarstwie rolnym.
3. Świadczenie, którego wysokość ustalono w myśl ust. 1 i 2, zwiększa się o kwotę odpowiadającą części składkowej emerytury ustalonej według zasad wymiaru określonych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników, z uwzględnieniem całego udowodnionego okresu pracy w gospodarstwie rolnym, w tym również przypadającego wcześniej niż 25 lat przed ustaleniem prawa do emerytury.
 4. Jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe nie zostały uzupełnione okresami wymienionymi w Art. 10, emerytura ulega zwiększeniu za okres opłacania składek na Fundusz Emerytalny Rolników, Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników i ubezpieczenie emerytalno-rentowe rolników.
 5. Zwiększenie, o którym mowa w ust. 4, przyznaje się na wniosek zainteresowanego.
 6. Emerytury, o których mowa w ust. 1 - 4, wypłaca się z Funduszu, z tym że koszty tych emerytur - w części odpowiadającej zwiększeniu o część składkową w wysokości obliczonej w myśl ust. 3 i 4 oraz podwyższeniu do kwoty najniższej emerytury - podlegają odpowiedniej refundacji z funduszu emerytalno-rentowego określonego w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników lub z budżetu państwa.
 7. Szczegółowe zasady rozliczeń, o których mowa w ust. 6, w Art. 59 ust. 2 oraz w art. 70 ust. 3 określa, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego oraz minister właściwy do spraw rolnictwa, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw budżetu.

Dział III

Renty z tytułu niezdolności do pracy i renta rodzinna

Rozdział 1

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Art. 54

Renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresie, o którym mowa w Art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2, pkt 3 lit. b), pkt 4, 6-7, ust. 2 pkt 1, 3-8, 9 lit. a), pkt 10 lit. a), pkt 11 -12, pkt 13 lit. a), pkt 14 lit. a), pkt 15-17 oraz Art. 7 pkt 1-3, pkt 4 lit. a), pkt 5 i pkt 11 albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Art. 55

1. Warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, w myśl Art. 54 pkt 2, uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący łącznie co najmniej:
 - 1) 1 rok – jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat,
 - 2) 2 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat,
 - 3) 3 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat,
 - 4) 4 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat,
 - 5) 5 lat – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.
2. Okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 5, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy; do tego dziesięcioletniego okresu nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej lub renty rodzinnej.
3. Jeżeli ubezpieczony nie osiągnął okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w ust. 1, warunek posiadania wymaganego okresu uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony został zgłoszony do ubezpieczenia przed osiągnięciem 18 lat albo w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej lub w szkole wyższej oraz do dnia powstania niezdolności do pracy przebył bez przerwy lub z przerwami nie przekraczającymi 6 miesięcy - okresy składkowe i nieskładkowe.

Art. 56

1. Osobie, która spełniła warunki określone w Art. 54, przysługuje:
 - 1) renta stała - jeżeli niezdolność do pracy jest trwała,
 - 2) renta okresowa - jeżeli niezdolność do pracy jest okresowa.
2. Renta okresowa przysługuje przez okres wskazany w decyzji organu rentowego.

Art. 57

Prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy.

Art. 58

1. Renta dla osoby całkowicie niezdolnej do pracy wynosi:
 - 1) 24% kwoty bazowej, o której mowa w Art. 19 oraz
 - 2) po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów składkowych ,

- 3) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych, z uwzględnieniem art. 5 ust. 3,
 - 4) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 lat okresów składkowych oraz nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę do dnia, w którym rencista ukończyłby 60 lat życia.
2. Renta dla osoby częściowo niezdolnej do pracy wynosi 75% renty dla osoby całkowicie niezdolnej do pracy.
 3. Przy obliczaniu renty okresy, o których mowa w ust.1 pkt 2 – 4, ustala się z uwzględnieniem pełnych miesięcy.

Art. 59

1. Osobie, której przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy uwzględniono okresy pracy w gospodarstwie rolnym wymienione w Art. 10 ust. 1 pkt 1, wysokość tej renty oblicza się z uwzględnieniem liczby lat i miesięcy tych okresów, w wymiarze przyjętym do ustalenia prawa do renty.
2. Renty, o których mowa w ust. 1, wypłaca się z Funduszu, z tym że koszty tych rent - w części odpowiadającej uwzględnionym okresom pracy w gospodarstwie rolnym oraz podwyższenia do kwoty świadczenia najniższego podlegają refundacji z funduszu emerytalno-rentowego określonego w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników lub z budżetu państwa.

Rozdział 2

Renta szkoleniowa

Art. 60

1. Osobie spełniającej warunki określone w Art. 54, w stosunku do której orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie lub niezdolność do służby, przysługuje renta szkoleniowa przez okres 6 miesięcy, z zastrzeżeniem ust. 2 i 4.
2. Okres 6 miesięcy, o którym mowa w ust. 1, ulega wydłużeniu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego, nie dłużej niż o 30 miesięcy.
3. Przedłużenie prawa do renty, o którym mowa w ust. 2, następuje na podstawie wniosku kierownika wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu.
4. Okres 6 miesięcy, o którym mowa w ust. 1, może ulec skróceniu, jeżeli przed upływem tego okresu kierownik wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu zawiadomi organ rentowy o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu.

Art. 61

1. Renta szkoleniowa wynosi 75% podstawy wymiaru renty.
2. Renta szkoleniowa nie może być niższa niż najniższa renta dla osoby częściowo niezdolnej do pracy.
3. Renta szkoleniowa nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, o których mowa w Art. 102 ust. 1 – 4, bez względu na wysokość tego przychodu.

Rozdział 3

Renta rodzinna

Art. 62

1. Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń.
2. Przy ocenie prawa do renty przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy.
3. Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny funkcjonariusza zaginionego w czasie pełnienia służby.

Art. 63

W razie śmierci osoby pobierającej zasiłek przedemerytalny lub świadczenie przedemerytalne renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny także wówczas, gdy osoba, po której przysługuje renta, zmarła po upływie 18 miesięcy od ustania okresów wymienionych w Art. 54 pkt 3. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Art. 64

1. Do renty rodzinnej uprawnieni są następujący członkowie rodziny spełniający warunki określone w Art. 65 – 68:
 - 1) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione,
 - 2) przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, w tym również w ramach rodziny zastępczej,
 - 3) małżonek (wdowa i wdowiec),
 - 4) rodzice.
2. Za rodziców w rozumieniu ustawy uważa się również ojczyma i macochę oraz osoby przysposabiające.

Art. 65

1. Dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:
 - 1) do ukończenia 16 lat życia,
 - 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
 - 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.
2. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Art. 66

Przyjęte na wychowanie i utrzymanie wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, o których mowa w Art. 64 ust. 1 pkt. 2, mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają warunki określone w Art. 65, a ponadto:

- 1) zostały przyjęte na wychowanie i utrzymanie co najmniej na rok przed śmiercią ubezpieczonego (emeryta lub rencisty), chyba że śmierć była następstwem wypadku oraz
- 2) nie mają prawa do renty po zmarłych rodzicach, a gdy rodzice żyją, jeżeli:
 - a) nie mogą zapewnić im utrzymania albo
 - b) ubezpieczony (emeryt lub rencista) lub jego małżonek był ich opiekunem ustanowionym przez sąd.

Art. 67

1. Wdowa ma prawo do renty rodzinnej jeżeli:
 - 1) w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy albo
 - 2) wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa, uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolnym do pracy, uprawnionym do renty rodzinnej.
2. Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w ust. 1 pkt 2.
3. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków

określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

4. Wdowa nie spełniająca warunków do renty rodzinnej określonych w ust. 1 lub 2 i nie mająca niezbędnych źródeł utrzymania, ma prawo do okresowej renty rodzinnej:
 - 1) przez okres jednego roku od chwili śmierci męża,
 - 2) przez okres uczestniczenia w zorganizowanym szkoleniu mającym na celu uzyskanie kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, nie dłużej jednak niż przez 2 lata od chwili śmierci męża.
5. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio do wdowca, z tym że wiek uprawniający go do renty rodzinnej wynosi 65 lat.

Art. 68

Rodzice mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli:

- 1) ubezpieczony (emeryt lub rencista) bezpośrednio przed śmiercią przyczynił się do ich utrzymania,
- 2) spełniają odpowiednio warunki określone dla wdowy i wdowca w Art. 67 ust. 1 i 2 oraz co do wieku również w Art. 67 ust. 5.

Art. 69

W razie ustania prawa do renty rodzinnej z powodu ustąpienia niezdolności do pracy stosuje się odpowiednio przepis Art. 57.

Art. 70

1. Renta rodzinna wynosi:
 - 1) dla jednej osoby uprawnionej - 85% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu,
 - 2) dla dwóch osób uprawnionych - 90% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu,
 - 3) dla trzech lub więcej osób uprawnionych - 95% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu.
2. Za kwotę świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu, uważa się kwotę emerytury, z zastrzeżeniem ust. 3, lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.
3. Jeżeli emerytura zmarłego została obliczona wraz ze zwiększeniami, o których mowa w Art. 53 ust. 3 i 4, rentę rodzinną oblicza się jako procent świadczenia zmarłego w wysokości pomniejszonej o te zwiększenia, odpowiednio do liczby uprawnionych do renty. Tak obliczoną rentę rodzinną uzupełnia się do wysokości uwzględniającej 50% zwiększenia które przysługiwało zmarłemu.

Art. 71

1. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna, z uwzględnieniem ust. 2 – 5.
2. Renta rodzinna podlega podziałowi na równe części między uprawnionych.
3. W razie ujawnienia okoliczności powodujących konieczność dokonania podziału renty rodzinnej po raz pierwszy lub zmiany warunków dotychczasowego podziału renty, ze względu na zmianę liczby osób uprawnionych, organ rentowy dokonuje podziału świadczenia od miesiąca ujawnienia tych okoliczności. Przepisy art. 128 ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio.
4. W razie ujawnienia okoliczności powodujących ustanie podziału renty rodzinnej, przepis art. 132 stosuje się odpowiednio.
5. Przepisy ust. 3 – 4 stosuje się również w razie zawieszenia prawa do części renty rodzinnej wskutek zajścia okoliczności, o których mowa w art. 105 ust. 1.

Dział IV

Dodatki do emerytur i rent

Art. 72

1. Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeżeli osoba ta została uznana za całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo ukończyła 75 lat życia, z zastrzeżeniem ust. 4.
2. Dodatek pielęgnacyjny wynosi 106,41 zł miesięcznie.
3. Kwotę dodatku, o którym mowa w ust. 2, podwyższa się przy zastosowaniu wskaźnika waloryzacji emerytur i rent od miesiąca, w którym przeprowadzana jest waloryzacja.
4. Osobie uprawnionej do emerytury lub renty przebywającej w domu pomocy społecznej, w zakładzie opiekuńczo-leczniczym lub w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym, dodatek pielęgnacyjny nie przysługuje, chyba że przebywa poza tą placówką przez okres dłuższy niż 2 tygodnie w miesiącu.

Art. 73

1. Jeżeli do renty rodzinnej uprawnione są sieroty zupełne, każdej z tych sierot przysługuje dodatek dla sierot zupełnych.
2. Dodatek, o którym mowa w ust. 1, wynosi 106,41 zł miesięcznie.
3. Kwotę dodatku, o którym mowa w ust. 2, podwyższa się przy zastosowaniu wskaźnika waloryzacji emerytur i rent od miesiąca, w którym przeprowadzana jest waloryzacja.

Dział V

Zasilek pogrzebowy

Art. 74

1. Zasilek pogrzebowy przysługuje w razie śmierci:
 - 1) ubezpieczonego,
 - 2) osoby pobierającej emeryturę lub rentę,
 - 3) osoby, która w dniu śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty lecz spełniała warunki do jej uzyskania i pobierania,
 - 4) członka rodziny osoby wymienionej w pkt 1 - 2.
2. Członkami rodziny, o których mowa w ust. 1 pkt 4 są osoby wymienione w Art. 64, z tym że od wnuków i rodzeństwa nie wymaga się spełnienia warunku przyjęcia na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności.
3. Zasilek pogrzebowy przysługuje również w razie śmierci po ustaniu ubezpieczenia, jeżeli śmierć nastąpiła w okresie pobierania zasiłku chorobowego, świadczenia rehabilitacyjnego lub zasiłku macierzyńskiego.
4. Zasilek pogrzebowy przysługuje tylko z jednego tytułu.

Art. 75

1. Zasilek pogrzebowy przysługuje osobie, która pokryła koszty pogrzebu.
2. Zasilek pogrzebowy przysługuje również pracodawcy, domowi pomocy społecznej, gminie, instytucji zakonnej lub diecezjalnej, jeżeli pokryły koszty pogrzebu.
3. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez więcej niż jedną osobę lub podmiot, o którym mowa w ust. 2, zasilek pogrzebowy ulega podziałowi między te osoby lub podmioty - proporcjonalnie do poniesionych kosztów pogrzebu.

Art. 76

1. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez inną osobę niż wymieniona w Art. 64, pracodawcę, dom pomocy społecznej, gminę, instytucję zakonną lub diecezjalną, zasilek pogrzebowy przysługuje w wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie wyższej jednak niż w określona w Art. 77.
2. Jeżeli pogrzeb organizowany był na koszt Państwa, organizacji politycznej lub społecznej, lecz osoby, o których mowa w Art. 64, poniosły również część jego kosztów, przysługuje im zasilek w wysokości określonej w Art. 77.

Art. 77

1. Zasiłek pogrzebowy przysługuje w wysokości 200% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia obowiązującego w dniu śmierci osoby, której koszty pogrzebu zostały poniesione.
2. Kwotę, o której mowa w ust. 1, ustala się miesięcznie, poczynając od trzeciego miesiąca kalendarzowego kwartału na okres 3 miesięcy, na podstawie przeciętnego wynagrodzenia z poprzedniego kwartału.
3. Kwotę zasiłku pogrzebowego ogłasza Prezes Zakładu w formie komunikatu publikowanego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” w terminie do 14 dnia roboczego drugiego miesiąca każdego kwartału kalendarzowego.

Art. 78

Prawo do zasiłku pogrzebowego wygasa w wypadku niezgłoszenia wniosku o jego przyznanie w okresie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, po której zasiłek przysługuje.

Dział VI

Świadczenia przyznawane w szczególnym trybie

Art. 79

1. Prezes Rady Ministrów może w szczególnie uzasadnionych przypadkach przyznać emeryturę lub rentę na warunkach i w wysokości innej niż określone w ustawie.
2. Prezes Rady Ministrów przedstawia Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku kalendarzowego informację o przyznanych w roku poprzedzającym emeryturach i rentach na podstawie ust. 1.

Art. 80

1. Ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą – ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek – podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nie przekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.
2. Przepis Art. 79 ust. 2 stosuje się odpowiednio.
3. Świadczenia przyznane w drodze wyjątku nie przysługują w razie osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, o których mowa w Art. 102 ust. 1 – 4, bez względu na wysokość tego przychodu.

Art. 81

Świadczenia, o których mowa w Art. 79 i Art. 80, finansowane są z budżetu Państwa.

Dział VII

PRZEPISY WSPÓLNE DOTYCZĄCE WYSOKOŚCI ŚWIADCZEŃ

Rozdział 1

Dolna i górna granica wysokości świadczeń

Art. 82

1. Kwoty najniższej renty z tytułu niezdolności do pracy wynoszą:
 - 1) 415,00 zł miesięcznie – dla osób całkowicie niezdolnych do pracy,
 - 2) 319,23 zł miesięcznie – dla osób częściowo niezdolnych do pracy.
2. Kwota najniższej emerytury- z zastrzeżeniem art. 84 oraz renty rodzinnej wynosi 415,00 zł miesięcznie.
3. Kwoty najniższych świadczeń, o których mowa w ust. 1 i 2, podwyższa się przy zastosowaniu wskaźnika waloryzacji, o którym mowa w Art. 86 – 91.
4. Świadczenia ustalone w kwotach niższych niż określone w ust. 1 – 3 podwyższa się do tych kwot z urzędu, a jeżeli ich wypłata była wstrzymana – po wznowieniu wypłaty.

Art. 83

1. Kwota emerytury lub renty wraz ze zwiększeniami, o których mowa w Art. 53 ust. 3 i 4 lub w Art. 70 ust. 3 nie może przekraczać 100% podstawy wymiaru emerytury lub renty.
2. Ograniczenie wysokości świadczeń do 100% podstawy ich wymiaru nie dotyczy rent w wysokości określonej w Art. 82.

Art. 84

1. W przypadku gdy emerytura przysługująca z Funduszu określona w Art. 26 ustawy łącznie z emeryturą dożywotnią z zakładu emerytalnego jest niższa niż kwota, o której mowa w Art. 82 ust. 2, emeryturę przysługującą z Funduszu podwyższa się w taki sposób, aby suma tych świadczeń nie była niższa od tej kwoty, o ile ubezpieczony:
 - 1) mężczyzna - ukończył 65 lat życia i ma okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat,
 - 2) kobieta – ukończyła 60 lat życia i ma okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat,z uwzględnieniem ust. 2 i 3. Przepisy Art. 5 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

2. Przy obliczaniu okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w ust. 1, nie uwzględnia się okresów, o których mowa w Art. 10.
3. Przy ocenie okresu składkowego, o którym mowa w ust. 1, okresy zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy po dniu wejścia w życie ustawy uwzględnia się proporcjonalnie do czasu pracy.
4. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do emerytur przysługujących osobom, które osiągają przychód z tytułu zatrudnienia, służby lub wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, o których mowa w Art. 102 ust. 1 – 4, bez względu na wysokość tego przychodu.

Rozdział 2

Waloryzacja świadczeń

Art. 85

1. Emerytury i renty podlegają waloryzacji w celu zachowania co najmniej ich realnej wartości w odniesieniu do wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem.
2. Podstawę do ustalenia wysokości zwaloryzowanych emerytur i rent stanowi prognozowany na dany rok średnioroczny wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów albo prognozowany średnioroczny wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, jeżeli jest wyższy.

Art. 86

1. Jeżeli wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych, stosownie do Art. 85 ust. 2, wynosi:
 - 1) co najmniej 10% - emerytury i renty waloryzuje się od dnia 1 marca i od dnia 1 września,
 - 2) mniej niż 10% - emerytury i renty waloryzuje się od dnia 1 czerwca.
2. Dla przeprowadzenia waloryzacji w terminach określonych w ust. 1 pkt 1 ustala się dwa jednakowe wskaźniki waloryzacji.
3. Waloryzacja obejmuje emerytury i renty przyznane przed dniem określonym jako termin waloryzacji.

Art. 87

1. Jeżeli wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto w poprzednim roku jest niższy od przyjętego w ustawie budżetowej, podwyższa się wskaźnik waloryzacji ustalony w ustawie budżetowej dla najbliższego terminu waloryzacji w bieżącym roku.
2. Podwyższony wskaźnik waloryzacji, o którym mowa w ust. 1, otrzymuje się przez pomnożenie wskaźnika waloryzacji określonego w ustawie budżetowej dla podwyżki świadczeń w bieżącym roku i wskaźnika weryfikacyjnego.

3. Wskaźnik weryfikacyjny otrzymuje się przez podzielenie wskaźnika realnej przeciętnej emerytury i renty brutto, jaki miał być uzyskany w poprzednim roku, przez wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto w poprzednim roku, ogłoszony przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.
4. Wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto w poprzednim roku otrzymuje się przez podzielenie wskaźnika wzrostu nominalnego przeciętnej emerytury i renty brutto przez średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem.
5. Wskaźnik wzrostu przeciętnej emerytury i renty nominalnej brutto stanowi iloraz wysokości przeciętnej emerytury i renty brutto z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w danym roku i w poprzednim roku kalendarzowym, po wyeliminowaniu jednorazowych wypłat zapewniających realny wzrost świadczeń zgodnie z ustawą budżetową.
6. Jeżeli wystąpią okoliczności, o których mowa w ust. 1, emeryci i renciści, którym przyznano świadczenia do dnia 31 grudnia poprzedniego roku, otrzymają jednorazową wypłatę w terminie najbliższej waloryzacji w bieżącym roku.
7. Kwotę jednorazowej wypłaty oblicza się jako uzupełnienie łącznej kwoty emerytury i renty wypłaconej za poprzedni rok do wysokości uzyskanej po jej podwyższeniu wskaźnikiem weryfikacyjnym, o którym mowa w ust. 3.

Art. 88

1. Ustalenie wysokości zwaloryzowanej emerytury i renty polega na pomnożeniu kwoty emerytury lub renty wskaźnikiem waloryzacji.
2. Równocześnie z podwyższeniem emerytury i renty następuje podwyższenie podstawy jej wymiaru wskaźnikiem waloryzacji, o którym mowa w ust. 1.

Art. 89

Zmiana wysokości emerytur i rent w ramach waloryzacji następuje z urzędu, a jeżeli wypłata ich była wstrzymana – po jej wznowieniu, z uwzględnieniem wszystkich kolejnych waloryzacji przypadających w okresie wstrzymania wypłaty.

Art. 90

1. W ustawie budżetowej ustala się:
 - 1) wzrost emerytur i rent na dany rok, co najmniej w wysokości wynikającej z Art. 85 ust. 2,
 - 2) wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto w odniesieniu do średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem,
 - 3) wskaźnik waloryzacji emerytur i rent, dla każdego terminu waloryzacji, stosownie do Art. 86,
 - 4) średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów, opracowany przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego,

- 5) średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem.
2. Prezes Głównego Urzędu Statystycznego opracowuje prognozę średniorocznego wskaźnika cen, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, w oparciu o przyjęte do opracowania projektu ustawy budżetowej założenia dotyczące wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych oraz planowanych podwyżek cen urzędowych i kontrolowanych.
3. Prezes Głównego Urzędu Statystycznego ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”:
 - 1) w terminie do 7 dnia roboczego lutego:
 - a) średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem,
 - b) wskaźnik wzrostu przeciętnej emerytury i renty nominalnej brutto,
 - c) wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto– w poprzednim roku kalendarzowym,
 - 2) w terminie do 15 kwietnia, a jeżeli w danym roku przeprowadzana jest jedna waloryzacja – do 15 lipca skorygowaną o kwotę jednorazowej wypłaty przeciętną emeryturę i rentę brutto oraz skorygowany wskaźnik realnej przeciętnej emerytury i renty brutto w przypadku, o którym mowa w Art. 87.

Art. 91

1. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” – w terminie do dnia 10 lutego - podwyższony wskaźnik waloryzacji, o którym mowa w Art. 87.
2. Prezes Zakładu ogłasza, w formie komunikatu, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” – co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji – należne od tego terminu kwoty:
 - 1) najniższej emerytury i renty,
 - 2) dodatków: pielęgnacyjnego i dla sieroty zupełnej,
 - 3) kwoty maksymalnych zmniejszeń, o których mowa w art. 102 ust. 10.

Rozdział 3

Zbieg prawa do świadczeń

Art. 92

1. W razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury i renty przewidzianych w ustawie, wypłaca się jedno z tych świadczeń - wyższe lub wybrane przez zainteresowanego.
2. Przepis ust. 1 stosuje się również, z uwzględnieniem Art. 93, w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty określonych w ustawie z prawem do świadczeń przewidzianych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym osób, o których mowa w Art. 1 ust. 2.

Art. 93

1. Odrębne przepisy określają prawo do pobierania świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury z prawem do:
 - 1) renty inwalidy wojennego i wojskowego, którego niezdolność do pracy pozostaje w związku ze służbą wojskową,
 - 2) renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej pobytem w miejscach, o których mowa w art. 3 i art. 4 ust.1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 1997 r. Nr 142 poz. 950 oraz z 1998 r. Nr 37, poz. 204),
 - 3) renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy, wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy lub chorobą zawodową.
2. Odrębne przepisy określają prawo do pobierania świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty, z prawem do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników.

Art. 94

Osobom uprawnionym do emerytury lub renty oraz do świadczeń o charakterze rentowym z instytucji zagranicznych, świadczenia przysługujące na podstawie ustawy wypłaca się w wysokości w niej określonej, jeżeli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej.

Art. 95

1. Wstrzymanie wypłaty jednego ze świadczeń, o których mowa w Art. 92, następuje od dnia, od którego przysługuje prawo do wypłaty świadczenia wyższego lub wybranego przez zainteresowanego.
2. W razie zbiegu prawa do świadczeń, o których mowa w Art. 93, świadczenia te wypłaca się od dnia powstania prawa do dwóch świadczeń, jednak za nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek.

Art. 96

W razie zbiegu prawa do zasiłku pogrzebowego określonego ustawą z prawem do zasiłku pogrzebowego ustalonym na podstawie przepisów odrębnych, przysługuje tylko jeden zasiłek.

Dział VIII

Zasady ustalania świadczeń

Rozdział 1

Powstawanie i ustanie prawa do świadczeń

Art. 97

1. Prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia się wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Jeżeli ubezpieczony pobiera zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne lub wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy wypłacane na podstawie przepisów Kodeksu pracy, prawo do emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, powstaje z dniem zaprzestania pobierania tego zasiłku, świadczenia lub wynagrodzenia.
3. Przepis ust. 2 nie ma zastosowania do emerytury, o której mowa w Art. 24.

Art. 98

1. Prawa do świadczeń albo do świadczeń w wyższym wymiarze nie nabywa osoba, która wywołała przestępstwem umyślnym okoliczności uzasadniające powstanie tego prawa.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do osoby, która w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu za wykroczenie oraz w czasie tymczasowego aresztowania dokonała samouszkodzenia.

Art. 99

Prawo do świadczeń ustaje:

- 1) gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa,
- 2) ze śmiercią osoby uprawnionej.

Art. 100

1. Prawo do świadczenia uzależnione od okresowej niezdolności do pracy ustaje z upływem okresu, na jaki to świadczenie przyznano.
2. Prawo do renty szkoleniowej ustaje:
 - 1) z upływem 6 miesięcy, jeżeli kierownik wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu nie wystąpi z wnioskiem o przedłużenie tego okresu,

- 2) od dnia otrzymania zawiadomienia kierownika wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu, także wówczas, gdy zawiadomienie to organ rentowy otrzymał przed upływem 6 miesięcy,
- 3) z upływem okresu, na jaki świadczenie przyznano na wniosek kierownika wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu,
- 4) od dnia otrzymania zawiadomienia kierownika wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu o tym, że osoba zainteresowana w okresie, o którym mowa w pkt 3, nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu.

Rozdział 2

Zawieszanie lub zmniejszanie świadczeń

Art. 101

Prawo do emerytur, z wyjątkiem emerytur, o których mowa w Art. 24 oraz rent ulegają zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu na zasadach określonych w Art. 102 – 105 w razie:

- 1) osiągnięcia przychodu,
- 2) korzystania ze świadczeń z funduszy publicznych.

Art. 102

1. Prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w ust. 7 – 11 oraz w art. 103 i 105, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub wykonywania innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, a także z tytułu sprawowania mandatu posła lub senatora – które podlegają ubezpieczeniom społecznym, z uwzględnieniem ust. 2 i 3 oraz art. 173 ust. 2.
2. Przepis ust. 1 stosuje się również do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu wykonywania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej za granicą również wówczas, gdy zatrudnienie lub praca nie są objęte obowiązkiem ubezpieczenia społecznego na podstawie przepisów prawa polskiego.
3. Przepis ust. 1 stosuje się również do osób osiągających przychód z tytułu zatrudnienia lub pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności, wyłączonych z obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu ustalenia prawa do emerytury lub renty.
4. Przepis ust. 1 stosuje się również do osób osiągających przychód z tytułu wykonywania pracy zarobkowej lub pozarolniczej działalności wyłączonej z obowiązkowego ubezpieczenia społecznego, w związku z podleganiem temu obowiązkowi z tytułu wykonywania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności.

5. Za przychód osiągany z tytułu wykonywania zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności uważa się przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.
6. Za przychód, o którym mowa w ust. 5, uważa się również kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.
7. Prawo do emerytury lub renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy ulega zawieszeniu w razie osiągania przychodu w kwocie wyższej niż 120% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.
8. W razie osiągania przychodu bez względu na jego wysokość zawiesza się prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, z uwzględnieniem ust. 11.
9. W razie osiągania przychodu w kwocie przekraczającej 60% przeciętnego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyższej jednak niż 120% tej kwoty, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia, nie większą jednak niż kwota maksymalnego zmniejszenia, ustalona na pierwszy dzień miesiąca, w którym zostanie przeprowadzona pierwsza waloryzacja emerytur i rent w 1999 r., w wysokości:
 - 1) 24 % kwoty bazowej obowiązującej przy pierwszej w 1999 r. waloryzacji - dla emerytury,
 - 2) 18 % kwoty bazowej o której mowa w pkt 1 - dla renty z tytułu niezdolności do pracy,
 - 3) 20,4% kwoty, o której mowa w pkt 1 - dla renty rodzinnej, do której uprawniona jest jedna osoba.
10. Kwoty maksymalnych zmniejszeń, o których mowa w ust. 9, podlegają podwyższeniu, przy zastosowaniu wskaźnika waloryzacji emerytur i rent w kolejnych terminach waloryzacji.
11. Do świadczeń osób uznanych za całkowicie niezdolne do pracy, zatrudnionych w zakładach pracy chronionej oraz zakładach aktywności zawodowej, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych stosuje się przepis ust. 7 i 9 pkt 1.
12. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”:
 - 1) w terminie do 14 dnia roboczego drugiego miesiąca każdego kwartału kalendarzowego, kwoty przychodu, o których mowa w ust. 5, z zaokrągleniem w górę do pełnych 10 groszy,
 - 2) w terminie do 14 roboczego dnia listopada – kwoty graniczne przychodu dla mijającego roku kalendarzowego.

Art. 103

1. Wysokość renty rodzinnej, przysługującej więcej niż jednej osobie, ulega zmniejszeniu w przypadku, gdy jedna lub kilka osób uprawnionych do części renty osiąga przychód w

kwocie wyższej niż 60% przeciętnego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyższej jednak niż 120% tej kwoty miesięcznie.

2. Zmniejszenie renty następuje poprzez zmniejszenie części renty przysługującej osobie osiągającej przychód o kwotę przekroczenia, nie więcej jednak niż o kwotę wyrażonego w procentach, z zaokrągleniem do setnych części procentu, stosunku części renty rodzinnej przed dokonaniem zmniejszenia do wysokości pełnej renty rodzinnej, pomnożonego przez kwotę, o której mowa w art. 102 ust. 9 pkt 3.
3. Jeżeli przychód osiągnięty przez osobę, o której mowa w ust. 3, z powodu przekroczenia kwoty równej 120% przeciętnego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, uzasadnia zawieszenie prawa do części renty rodzinnej dla tej osoby, wysokość części renty przysługujących pozostałym członkom rodziny nie ulega zmianie.

Art. 104

Minister właściwy dla spraw zabezpieczenia społecznego określa, w drodze rozporządzenia:

- 1) szczegółowe zasady zawieszania i zmniejszania świadczeń,
- 2) obowiązki emerytów i rencistów oraz płatników składek i urzędów skarbowych,
- 3) szczegółowe zasady rocznego i miesięcznego rozliczania świadczeń,
- 4) szczegółowe zasady zawieszania i zmniejszania świadczeń osobom, którym świadczenia przyznano z uwzględnieniem okresów ubezpieczenia za granicą.

Art. 105

1. Prawo do renty rodzinnej ulega również zawieszeniu, jeżeli osoby te:
 - 1) pobierają stypendia na studia zagraniczne,
 - 2) uczą się w szkołach wojskowych kształcących kandydatów na żołnierzy zawodowych lub w innych szkołach zapewniających nieodpłatnie pełne utrzymanie (wyżywienie, zakwaterowanie i umundurowanie),
 - 3) przebywają w zakładzie specjalnym, w domu dziecka lub w innej placówce opiekuńczo-wychowawczej, jeżeli pobyt w tych placówkach jest nieodpłatny lub rodzice (opiekunowie) zwolnieni są w całości od ponoszenia odpłatności, z uwzględnieniem ust. 2 i 3,
 - 4) przebywają w zakładzie poprawczym.
2. W razie pobytu sieroty zupełnej w placówce, o której mowa w ust. 1 pkt 3, wypłaca się jej przysługującą rentę oraz dodatek dla sieroty zupełnej.
3. Jeżeli w placówce, o której mowa w ust. 1 pkt 3, przebywa więcej niż jedna osoba uprawniona do tej samej renty rodzinnej, każdej z nich wypłaca się przysługującą jej część renty oraz dodatek dla sieroty zupełnej.

4. Rentę lub części renty, o których mowa w ust. 2 i 3, przekazuje się na książeczkę oszczędnościową lub inną formę systematycznego oszczędzania w banku, wskazaną przez kierownika placówki lub opiekuna ustanowionego przez sąd.

Rozdział 3

Zmiany w prawie do świadczeń i ich wysokości

Art. 106

Prawo do świadczeń uzależnionych od niezdolności do pracy oraz wysokość tych świadczeń ulega zmianie, jeżeli w wyniku badania lekarskiego, przeprowadzonego na wniosek lub z urzędu, ustalono zmianę stopnia niezdolności do pracy, brak tej niezdolności lub jej ponowne powstanie.

Art. 107

1. Jeżeli po dniu, od którego przyznano emeryturę określoną w Art. 24, emeryt podlegał ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu, wysokość tego świadczenia ulega ponownemu ustaleniu w sposób określony w ust. 2, z uwzględnieniem Art. 112.
2. Emerytury obliczone na zadadach określonych w Art. 26 powiększa się o kwotę wynikającą z podzielenia zaewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego i zwaloryzowanych zgodnie z Art. 25, zapłaconych w roku kalendarzowym składek przez wyrażone w miesiącach średnie dalsze trwanie życia ustalone dla wieku danego ubezpieczonego w dniu złożenia wniosku o przeliczenie wysokości emerytury.

Art. 108

Na wniosek emeryta lub rencisty wysokość emerytury określonej w Art. 52 oraz renty ulega ponownemu ustaleniu na zasadach określonych w Art. 109 – 112.

Art. 109

1. Wysokość emerytury lub renty oblicza się ponownie od podstawy wymiaru ustalonej w sposób określony w Art. 15, z uwzględnieniem ust. 3, jeżeli do jej obliczenia wskazano podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub ubezpieczenia emerytalne i rentowe na podstawie przepisów prawa polskiego przypadającej w całości lub w części po przyznaniu świadczenia, a wskaźnik wysokości podstawy wymiaru jest wyższy od poprzednio obliczonego.
2. Warunek posiadania wyższego wskaźnika wynagrodzenia nie jest wymagany od emeryta lub rencisty, który od dnia ustalenia prawa do świadczenia do dnia zgłoszenia wniosku o ponowne ustalenie świadczenia, w myśl ust. 1, nie pobrał świadczenia wskutek zawieszenia prawa do emerytury lub renty.

3. Okres ostatnich 20 lat kalendarzowych, o których mowa w Art. 15 ust. 1, obejmuje okres przypadający bezpośrednio przed rokiem, w którym zgłoszono wniosek o ponowne ustalenie wysokości świadczenia.

Art. 110

1. Wysokość emerytury lub renty oblicza się ponownie, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, od podstawy wymiaru ustalonej w myśl Art. 15, jeżeli do jej obliczenia wskazano podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub ubezpieczenie emerytalne i rentowe na podstawie przepisów prawa polskiego:
 - 1) z liczby kolejnych lat kalendarzowych i w okresie wskazanym do ustalenia poprzedniej podstawy wymiaru świadczenia,
 - 2) z kolejnych 10 lat kalendarzowych wybranych z 20 lat kalendarzowych, poprzedzających bezpośrednio rok kalendarzowy, w którym zgłoszono wniosek o ponowne ustalenie emerytury lub renty,
– a wskaźnik wysokości podstawy wymiaru jest wyższy od poprzednio obliczonego.
2. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru, obliczony na zasadach określonych w Art. 15, mnoży się przez kwotę bazową ostatnio przyjętą do obliczenia świadczenia.
3. Podstawa wymiaru emerytury lub renty, ustalona na zasadach określonych w ust. 1 i 2, podlega wszystkim waloryzacjom przysługującym do dnia zgłoszenia wniosku o ponowne ustalenie tej podstawy.

Art. 111

1. Jeżeli emeryt lub rencista zgłosi wniosek o ponowne ustalenie wysokości świadczenia przez doliczenie nie uwzględnionych dotychczas w wymiarze świadczenia okresów składkowych lub nieskładkowych, kwotę przysługującego świadczenia zwiększa się doliczając:
 - 1) do kwoty emerytury, o której mowa w Art. 52 lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy:
 - a) po 1,3% podstawy wymiaru ustalonej w wyniku waloryzacji, za każdy rok okresów składkowych, o których mowa w Art. 6,
 - b) po 0,7% podstawy wymiaru, ustalonej w wyniku waloryzacji, za każdy rok okresów nieskładkowych, o których mowa w Art. 7,
 - 2) do kwoty renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy oraz do kwoty renty rodzinnej część wzrostu, o którym mowa w pkt 1, ustaloną przy zastosowaniu wskaźnika procentowego, określonego odpowiednio w Art. 58 ust. 2 lub w art. 70.
2. Przy obliczaniu wzrostu, o którym mowa w ust. 1, okresy składkowe i nieskładkowe ustala się z uwzględnieniem pełnych miesięcy.

Art. 112

Wniosek o ponowne ustalenie wysokości emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy, poprzez doliczenie nie uwzględnionych dotychczas w wymiarze świadczenia okresów składkowych lub nieskładkowych może być zgłoszony nie wcześniej niż po zakończeniu roku kalendarzowego, jeżeli emeryt lub rencista pozostaje w ubezpieczeniu, chyba że w roku kalendarzowym ustało ubezpieczenie.

Art. 113

1. Prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość.
2. Jeżeli prawo do świadczeń lub ich wysokość ustalono orzeczeniem organu odwoławczego, organ rentowy na podstawie dowodów lub okoliczności, o których mowa w ust. 1:
 - 1) wydaje we własnym zakresie decyzję przyznającą prawo do świadczenia lub podwyższającą ich wysokość,
 - 2) występuje do organu odwoławczego z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń nie istnieje lub że świadczenia przysługują w niższej wysokości; z wnioskiem tym organ rentowy może wystąpić w każdym czasie,
 - 3) wstrzymuje wypłatę świadczeń w całości lub części, jeżeli emeryt lub rencista korzystał ze świadczeń na podstawie nieprawdziwych dokumentów lub zeznań albo w innych wypadkach złej woli.

DZIAŁ IX

Postępowanie w sprawach świadczeń i wypłata świadczeń

Rozdział 1

Ogólne zasady postępowania

Art. 114

1. Decyzje w sprawach świadczeń wydają i świadczenia te wypłacają, z uwzględnieniem ust. 2 i 3, organy rentowe właściwe ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej.
2. Biuro Rent Zagranicznych i wyznaczone przez Prezesa Zakładu jednostki organizacyjne Zakładu wydają decyzje w sprawie świadczeń i świadczenia te wypłacają:
 - 1) osobom zamieszkałym za granicą w państwie, z którym łączy Rzeczpospolitą Polską umowa międzynarodowa w dziedzinie ubezpieczeń społecznych,

- 2) osobom, którym przy ustalaniu prawa i wysokości emerytury lub renty uwzględniono okresy ubezpieczenia, o których mowa w Art. 8.
3. Wojskowe organy emerytalne lub organy emerytalne określone w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym wydają decyzje w sprawach świadczeń i świadczenia te wypłacają osobom, o których mowa w art. 1 ust. 2.

Art. 115

1. Postępowanie w sprawach świadczeń wszczyna się na podstawie wniosku zainteresowanego, chyba że ustawa stanowi inaczej.
2. Wnioski w sprawie przyznania świadczeń zgłasza się w organie rentowym za pośrednictwem płatnika składek, z uwzględnieniem Art. 167.
3. Wnioski w sprawie przyznania świadczeń osobom, o którym mowa w Art. 114 ust. 2, można zgłaszać również bezpośrednio w organach rentowych wymienionych w tym przepisie, z uwzględnieniem postanowień umów międzynarodowych.
4. Do wniosku w sprawie przyznania świadczeń powinny być dołączone dowody uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokości, określone w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

Art. 116

1. Okresy składkowe, o których mowa w Art. 6 ust. 1 pkt 2-7 i ust. 2 pkt 1 lit. b) - d), pkt 2 lit. d) i pkt 4-17, okresy nieskładkowe, o których mowa w Art. 7 oraz okresy, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 mogą być uwzględnione, jeżeli zostały udowodnione dokumentami (zaświadczeniami) lub wpisami w legitymacji ubezpieczeniowej bądź uznane orzeczeniem sądu.
2. Przypadające po dniu wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w Art. 6 ust. 1 pkt 1, okresy nieskładkowe, o których mowa w Art. 7 pkt 1 oraz dane o podstawie wymiaru składek i wysokości wpłaconych składek podlegają uwzględnieniu na podstawie informacji zarejestrowanych na koncie ubezpieczonego.
3. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w drodze rozporządzenia, określa rodzaje dowodów niezbędnych do ustalenia prawa i wysokości świadczeń w przypadkach, gdy konto ubezpieczonego nie zawiera tych informacji.

Art. 117

1. Organ rentowy wydaje decyzję w sprawie prawa do świadczenia lub ustalenia jego wysokości po raz pierwszy, w ciągu 30 dni od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania tej decyzji, z uwzględnieniem ust. 2 i 3 oraz Art. 119.
2. Jeżeli w wyniku decyzji zostało ustalone prawo do świadczenia oraz jego wysokość, organ rentowy dokonuje wypłaty świadczenia w terminie określonym w ust. 1.
3. Jeżeli na podstawie przedstawionych środków dowodowych nie jest możliwe ustalenie prawa lub wysokości świadczenia, za datę wyjaśnienia ostatniej okoliczności, o której mowa w ust. 1, uważa się datę końcową dodatkowego terminu do przedstawienia

niezbędnych dowodów, wyznaczonego przez organ rentowy albo datę przedstawienia tych dowodów.

4. Przy dokonywaniu wypłaty wynikającej z decyzji ponownie ustalającej prawo do świadczenia lub jego wysokość, ust. 1 -3 stosuje się odpowiednio, z zastrzeżeniem ust. 5.
5. Wypłata świadczenia wynikająca z decyzji, o której mowa w ust. 4, następuje w najbliższym terminie płatności świadczenia albo w następnym terminie płatności, jeżeli okres między datą wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania tej decyzji, a najbliższym terminem płatności jest krótszy niż 30 dni.
6. Przepisów ust. 1 - 5 nie stosuje się, jeżeli umowy międzynarodowe stanowią inaczej.
7. Od decyzji organu rentowego przysługują osobie zainteresowanej środki odwoławcze określone w odrębnych przepisach.

Art. 118

1. Organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty z tytułu okresowej niezdolności do pracy na okres wskazany w orzeczeniu lekarza orzecznika.
2. W razie orzeczenia celowości przekwalifikowania zawodowego organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty szkoleniowej na okres 6 miesięcy i kieruje zainteresowanego do jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu w celu poddania przekwalifikowaniu zawodowemu.
3. Na wniosek kierownika wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu organ rentowy wydaje decyzję o przedłużeniu prawa do renty szkoleniowej na okres wskazany w tym wniosku, z uwzględnieniem przepisu Art. 60 ust. 2.
4. Organ rentowy ponownie kieruje zainteresowanego do lekarza orzecznika, jeżeli kierownik wojewódzkiej jednostki organizacyjnej właściwej w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu zawiadomi o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu.

Art. 119

Jeżeli prawo do świadczeń zostało udowodnione, ale zainteresowany nie przedłożył dowodów niezbędnych do ustalenia wysokości świadczeń, organ rentowy przyznaje zainteresowanemu świadczenia w kwocie zaliczkowej zbliżonej do kwoty przewidywanych świadczeń.

Art. 120

1. Wyciągi z akt stanu cywilnego, zaświadczenia wydawane w celu ustalenia uprawnień do świadczeń oraz pisma o wydanie tych dokumentów są wolne od opłat.
2. W sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie osoby zainteresowane i organy rentowe są zwolnione od wszelkich opłat.

Art. 121

1. Organy administracji rządowej, samorządowej i pracodawcy są zobowiązani udzielać organom rentowym pomocy i informacji w sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie.
2. Podmioty, o których mowa w ust. 1 są zobowiązane – na wniosek osób zainteresowanych lub organu rentowego – do nieodpłatnego poświadczania własnoręczności lub autentyczności podpisów na oświadczeniach (deklaracjach) i formularzach rentowych wymaganych do uzyskania lub pobierania rent z instytucji zagranicznych.

Art. 122

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowy tryb postępowania w sprawach ustalania prawa do świadczeń pieniężnych przewidzianych w ustawie.

Art. 123

W postępowaniu w sprawach o świadczenia określone w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, chyba że niniejsza ustawa stanowi inaczej.

Rozdział 2

Obowiązki płatników składek, świadczeniobiorców oraz innych podmiotów

Art. 124

1. Pracodawcy obowiązani są do:
 - 1) współdziałania z pracownikiem w gromadzeniu dokumentacji niezbędnej do przyznania świadczenia,
 - 2) wydawania zaświadczeń niezbędnych do ustalenia prawa do świadczeń i ich wysokości.
2. Pracodawcy są obowiązani również do:
 - 1) przygotowania wniosku o emeryturę i przedłożenia go za zgodą pracownika organowi rentowemu nie później niż na 30 dni przed zamierzonym terminem przejścia pracownika na emeryturę, z uwzględnieniem Art. 167,
 - 2) przygotowania, za zgodą pracownika, wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy i przedłożenia go organowi rentowemu na 30 dni przed ustaniem prawa do zasiłków chorobowych,
 - 3) poinformowania bezzwłocznie po śmierci pracownika pozostałej po nim rodziny o warunkach uzyskania renty rodzinnej, przygotowania wniosku o rentę i przedłożenia go organowi rentowemu.
3. Przepisy ust. 1 -3 stosuje się odpowiednio do innych płatników składek, z wyjątkiem zleceniodawców, osób fizycznych zatrudniających pracowników, nie wypłacających

świadczeń z ubezpieczenia chorobowego oraz płatników składek, którzy opłacają składkę za siebie i osoby współpracujące.

Art. 125

Osoba, która złożyła wniosek o przyznanie świadczenia, do którego prawo uzależnione jest od stwierdzenia niezdolności do pracy oraz osoba mająca ustalone prawo do takiego świadczenia jest zobowiązana, na żądanie organu rentowego, poddać się badaniom lekarskim i psychologicznym, jeżeli są one niezbędne do ustalenia istnienia prawa do pobierania świadczeń określonych ustawą. Przepisy art. 133 ust. 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 126

1. Emeryt lub rencista jest obowiązany zawiadomić organ rentowy o podjęciu zatrudnienia lub kontynuowaniu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności oraz o wysokości osiąganego z tych tytułów przychodu, o którym mowa w Art. 102.
2. Obowiązki określone w ust. 1 spoczywają odpowiednio na pracodawcy i zleceniodawcy, a w przypadku osób pełniących służbę lub sprawujących mandat posła albo senatora – na płatniku składek.

Art. 127

1. Na żądanie organu rentowego emeryt lub rencista jest zobowiązany do potwierdzania własnoręcznym podpisem istnienia dalszego prawa do pobierania świadczeń określonych ustawą.
2. W razie zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających emerytowi lub renciście złożenie tego podpisu, istnienie dalszego prawa do pobierania świadczeń przez tego emeryta lub rencistę może potwierdzić własnoręcznym podpisem upoważniona osoba sprawująca faktyczną opiekę nad emerytem lub rencistą.
3. Własnoręczność podpisu osób, o których mowa w ust. 1 i 2 potwierdzają nieodpłatnie właściwe terytorialnie terenowe organy administracji rządowej i samorządowej.
4. Przepis ust. 3 nie narusza przepisów art. 96 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz. U. z 1991 r. Nr 22, poz. 91 oraz z 1997r. Nr 28, poz. 153).
5. W razie niespełnienia wymogu, o którym mowa w ust. 1, przepisy art. 99 i 133 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 3

Ogólne zasady wypłaty świadczeń

Art. 128

1. Świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu, z uwzględnieniem ust. 2.
2. W razie zgłoszenia wniosku o rentę rodzinną w miesiącu przypadającym po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć ubezpieczonego, emeryta lub rencisty, rentę rodzinną wypłaca się od dnia zgonu, nie wcześniej jednak, niż od dnia spełnienia warunków do renty przez uprawnionych członków rodziny.
3. Warunkiem podjęcia wypłaty emerytury, o której mowa Art. 26, dla członków otwartych funduszy emerytalnych jest zawarcie umowy emerytalnej, o której mowa w przepisach o zakładach emerytalnych.

Art. 129

1. Świadczenia wypłaca się za miesiące kalendarzowe w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności świadczeń, z uwzględnieniem ust. 4.
2. Świadczenia wypłaca się osobom osoby uprawnionym, za pośrednictwem poczty lub innych osób prawnych upoważnionych do prowadzenia działalności w zakresie doręczania świadczeń albo, na wniosek tej osoby, na jej rachunek w banku, z uwzględnieniem ust. 3.
3. Osobie odbywającej karę pozbawienia wolności, karę aresztu wojskowego, karę aresztu za wykroczenie oraz osobie tymczasowo aresztowanej świadczenia wypłaca się, za pośrednictwem poczty lub innych osób prawnych upoważnionych do prowadzenia działalności w zakresie doręczania świadczeń:
 - 1) pod adresem zakładu karnego lub aresztu,
 - 2) na wniosek tej osoby – na jej rachunek w banku albo osobie wskazanej przez tę osobę, po uprzednim pouczeniu o okolicznościach, o których mowa w art. 137 ust. 2 pkt 1.
4. Osobom zamieszkałym za granicą w państwach, z którymi Rzeczpospolitą Polską łączą umowy międzynarodowe w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, świadczenia przekazuje się za pośrednictwem banków kwartalnie z dołu w pierwszym dniu miesiąca przypadającego po upływie każdego kwartału, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.
5. Za dzień wypłaty świadczeń, o których mowa w ust. 3, uważa się dzień przekazania należności do banku.

Art. 130

1. W przypadku renty rodzinnej, do której uprawniona jest więcej niż jedna osoba, części renty, o których mowa w art. 71 ust 2, przysługujące:
 - 1) osobom małoletnim,
 - 2) osobie pełnoletniej, nad którą ustanowiona została opieka prawna,wypłaca się osobom sprawującym opiekę nad tymi osobami, po uprzednim pouczeniu o okolicznościach, o których mowa w art. 137 ust. 2 pkt 1.

2. Część renty rodzinnej przysługującej osobie pełnoletniej innej niż wymieniona w ust. 1 pkt. 2, wypłaca się – na wniosek tej osoby – innej osobie pełnoletniej uprawnionej do części tej renty rodzinnej albo osobie, która sprawowała opiekę nad wnioskodawcą, przed osiągnięciem pełnoletności po uprzednim pouczeniu o okolicznościach, o których mowa w art. 137 ust. 2 pkt 1.
3. W razie ujawnienia okoliczności powodujących konieczność dokonania podziału renty po raz pierwszy lub zmiany warunków dotychczasowego podziału renty organ rentowy wypłaca wyrównanie świadczenia od miesiąca ujawnienia tych okoliczności.
4. Kwoty wypłacone przed dokonaniem podziału renty rodzinnej za okres, za który ustala się ten podział:
 - 1) zalicza się na poczet kwot przysługujących w wyniku dokonania tego podziału, jeżeli za okres ten przysługuje wyrównanie świadczenia,
 - 2) nie podlegają dochodzeniu, jeżeli w wyniku podziału ustalono, że za okres ten przysługiwało świadczenie w niższej wysokości.

Art. 131

Emerytowi lub renciście, który po przyznaniu emerytury lub renty zamieszkał za granicą, świadczenie wypłaca się - na jego wniosek - osobie przez niego upoważnionej do odbioru, zamieszkałej w kraju lub na rachunek bankowy w kraju, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.

Art. 132

1. W razie ponownego ustalenia przez organ rentowy prawa do świadczeń lub ich wysokości, przyznane lub podwyższone świadczenia wypłaca się poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż:
 - 1) od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy lub wydano decyzję z urzędu,
 - 2) za okres 3 lat poprzedzających bezpośrednio miesiąc, o którym mowa w pkt 1, jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń były następstwem błędu organu rentowego lub odwoławczego.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio również w razie ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości wskutek wznowienia postępowania przed organami odwoławczymi albo wskutek kasacji, z tym że za miesiąc zgłoszenia wniosku przyjmuje się miesiąc wniesienia wniosku o wznowienie postępowania lub o kasację.

Art. 133

1. Wypłatę świadczeń wstrzymuje się, jeżeli:
 - 1) powstaną okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa,

3. Roszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

Art. 136

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady wypłaty świadczeń.

Rozdział 4

Zwrot nienależnie pobranych świadczeń, egzekucja i potrącenia ze świadczeń

Art. 137

1. Osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.
2. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:
 - 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania,
 - 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.
3. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.
4. Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5.
5. Przy ustalaniu kwot nienależnie pobranych świadczeń w związku z osiągnięciem przez emerytów i rencistów przychodów, o których mowa w Art. 102, przyjmuje się okresy 3 lat kalendarzowych i 1 roku kalendarzowego przypadające bezpośrednio przed rokiem, w którym wydano decyzję rozliczającą świadczenie.
6. Organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, zmniejszyć wysokość potrąceń, ustaloną w myśl Art. 139 ust. 4 pkt 1, lub zawiesić dokonywanie tych potrąceń na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.

- 2) osoba pobierająca świadczenia mimo pouczenia lub żądania organu rentowego nie przedłożyła dowodów stwierdzających dalsze istnienie prawa do świadczeń,
 - 3) osoba uprawniona do świadczeń nie poddała się badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu bez uzasadnionych przyczyn, mimo wezwania organu rentowego,
 - 4) okaże się, że prawo do świadczeń nie istniało,
 - 5) świadczenia nie mogą być doręczone z przyczyn niezależnych od organu rentowego.
2. Wstrzymanie wypłaty świadczeń następuje poczynając od miesiąca:
- 1) przypadającego po miesiącu, w którym ustало prawo do świadczenia ustalone wskutek okresowej niezdolności do pracy,
 - 2) przypadającego po miesiącu, w którym organ rentowy wydał decyzję o wstrzymaniu wypłaty w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1-4,
 - 3) za który przysługiwało świadczenie nie doręczone w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 5.
3. Przepis ust. 2 pkt 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli powstaną okoliczności uzasadniające zmniejszenie wysokości świadczeń.
4. Decyzji o wstrzymaniu wypłaty świadczeń nie wydaje się w przypadkach określonych w Art. 100 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 i 3.

Art. 134

1. W razie ustania przyczyny powodującej wstrzymanie wypłaty świadczenia, wypłatę wznawia się od miesiąca ustania tej przyczyny, jednak nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano z urzędu decyzję o jej wznowieniu, z uwzględnieniem ust. 2
2. W przypadkach określonych w Art. 133 ust. 1 pkt 5, wypłatę świadczenia wznawia się od miesiąca, w którym ją wstrzymano, jednak za okres nie dłuższy niż 3 lata poprzedzające bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty.
3. Jeżeli wstrzymanie wypłaty świadczeń nastąpiło na skutek błędu organu rentowego, wypłatę wznawia się poczynając od miesiąca, w którym je wstrzymano, jednak za okres nie dłuższy niż 3 lata poprzedzające bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano decyzję z urzędu o jej wznowieniu.

Art. 135

1. W razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi i dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, oraz innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba.
2. Osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nie ukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła.

Art. 138

1. Ze świadczeń pieniężnych określonych w ustawie – po odliczeniu zaliczki i innych należności z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych - podlegają potrąceniu z uwzględnieniem Art. 140, następujące należności:
 - 1) świadczenia wypłacane w kwocie zaliczkowej,
 - 2) kwoty nienależnie pobranych emerytur, rent i innych świadczeń:
 - a) z zaopatrzenia emerytalnego oraz ubezpieczenia społecznego za okres przed dniem wejścia w życie ustawy,
 - b) z ubezpieczeń społecznych, o których mowa w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych, wraz z odsetkami za zwłokę w ich spłacie,
 - c) z zaopatrzenia określonego w odrębnych przepisach,
 - 3) sumy egzekwowane na mocy tytułów wykonawczych na zaspokojenie należności alimentacyjnych,
 - 4) należności alimentacyjne potrącające na wniosek wierzyciela na podstawie przedłożonego przez niego tytułu wykonawczego,
 - 5) sumy egzekwowane na mocy tytułów wykonawczych na pokrycie należności innych niż świadczenia alimentacyjne,
 - 6) kwoty nienależnie pobranych zasiłków rodzinnych lub pielęgnacyjnych w razie braku możliwości potrącenia z wypłacanych zasiłków rodzinnych lub pielęgnacyjnych wraz z odsetkami za zwłokę w ich spłacie,
 - 7) kwoty nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego,
 - 8) zasiłki wypłacane z tytułu pomocy społecznej, jeżeli przy wypłacie zastrzeżono ich potrącanie,
 - 9) zasiłki i świadczenia wypłacone na podstawie przepisów o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, za okres, za który przyznano bezrobotnemu prawo do emerytury lub renty,
 - 10) z tytułu odpłatności za pobyt osób uprawnionych do świadczeń w domach pomocy społecznej, zakładach opiekuńczo-leczniczych lub zakładach pielęgnacyjno - opiekuńczych - na wniosek dyrektorów tych placówek.
2. Potrącenia należności wymienionych w ust. 1 dokonuje się w kolejności podanej w tym przepisie.
3. Przy dokonywaniu potrąceń, o których mowa w ust. 1 pkt 4, potrąca się w pierwszej kolejności alimenty zaległe za okres wskazany w tytule wykonawczym, pod warunkiem uzyskania od wierzyciela oświadczenia, że nie zostały w inny sposób uiszczone przez dłużnika.

Art. 139

1. Potrącenia, o których mowa w Art. 138, mogą być dokonywane, z zastrzeżeniem Art. 140, w następujących granicach:

- 1) świadczeń alimentacyjnych, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 3 - do wysokości 60% świadczenia,
 - 2) należności egzekwowanych związanych z:
 - a) odpłatnością za pobyt w domach pomocy społecznej,
 - b) odpłatnością za pobyt w zakładach opiekuńczo-leczniczych,
 - c) odpłatnością za pobyt w zakładach pielęgnacyjno – opiekuńczych,do wysokości 50% świadczenia,
 - 3) innych egzekwowanych należności - do wysokości 25% świadczenia.
2. Jeżeli sumy, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 3 i 5, mają być potrącone na rzecz kilku wierzycieli, a łączna suma, która może być potrącona, nie wystarcza na pełne pokrycie egzekwowanych należności, organ rentowy dokonuje przekazania potrąconych kwot po uzyskaniu rozstrzygnięcia organu egzekucyjnego. Do czasu uzyskania tego rozstrzygnięcia kwoty te pozostają w depozycie Zakładu.
3. Postanowienia ust. 2 stosuje się odpowiednio w przypadku zbiegu egzekucji sum, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 3 i 5, z potrąceniem należności alimentacyjnych, o których mowa w Art. 138 ust.1 pkt 4.
4. Potrącenia - z zastrzeżeniem Art. 140- nie mogą przekraczać:
- 1) 50% miesięcznego świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają należności, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz w pkt 6-10,
 - 2) 60% miesięcznego świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają należności alimentacyjne, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 4.
5. W przypadku, gdy należności alimentacyjne, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 4, mają być potrącone na rzecz kilku wierzycieli, a łączna suma, która może być potrącona, nie wystarcza na pełne pokrycie tych należności, potrącenia ustala się proporcjonalnie do wysokości udziału każdej z tych należności w łącznej sumie należności określonych w tytułach wykonawczych dla bieżących należności.
6. W przypadku zbiegu potrąceń sum egzekwowanych z innymi potrąceniami należności, o których mowa w Art. 138, potrącenia nie mogą przekraczać łącznie:
- 1) 60% świadczenia , jeżeli podlegają potrąceniu lub egzekucji należności alimentacyjne,
 - 2) 50% świadczenia, jeżeli podlegają potrąceniu lub egzekucji należności inne niż alimentacyjne, z zastrzeżeniem pkt 3,
 - 3) 25% świadczenia, jeżeli zbieg potrąceń dotyczy wyłącznie należności egzekwowanych, o których mowa w art. 139 ust.1 pkt 3.
7. Wysokość części świadczenia podlegającego egzekucjom, o których mowa w ust. 1 oraz wysokość potrąceń, o których mowa w ust. 4, a także wysokość części świadczenia podlegającego potrąceniom, o których mowa w ust. 6, ustala się od kwoty świadczenia przed odliczeniem miesięcznej zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych.
8. Postanowienia ust. 1 - 7 stosuje się odpowiednio przy dokonywaniu potrąceń z renty rodzinnej, do której uprawniona jest więcej niż jedna osoba, przy czym granice potrąceń ustala się proporcjonalnie do części renty podlegającej tym potrąceniom.

Art. 140

1. Emerytury i renty są wolne od egzekucji i potrąceń – z zastrzeżeniem ust. 2 - w części odpowiadającej:
 - 1) 50% kwoty najniższej emerytury lub renty - zależnie od rodzaju pobieranego przez emeryta (rencistę) świadczenia - przy potrącaniu:
 - a) należności, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 3 wraz kosztami i opłatami egzekucyjnymi,
 - b) należności, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 4,
 - c) należności, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 5,
 - 2) 60% kwoty najniższej emerytury lub renty - przy potrącaniu należności, o których mowa w Art. 138 ust.1 pkt 1-2 i 6 - 10,
2. Kwoty emerytur i rent przyznanych z uwzględnieniem okresów ubezpieczenia za granicą, wolne od potrąceń i egzekucji ustala się proporcjonalnie do wypłacanego świadczenia.
3. Przy ustalaniu kwot wolnych od egzekucji i potrąceń uwzględnia się emeryturę lub rentę wraz ze wszystkimi wzrostami, zwiększeniami, dodatkami i ryczałtem energetycznym, z wyłączeniem dodatku dla sierot zupełnych i dodatku pielęgnacyjnego. Kwotę emerytury lub renty uwzględnia się w wysokości przed dokonaniem odliczenia zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych.
4. W razie zbiegu uprawnień do dwóch lub więcej świadczeń pieniężnych kwotę wolną od egzekucji i potrąceń ustala się od jednego - wyższego świadczenia.

Art. 141

W zakresie nieuregulowanym w Art. 138 – 140 do egzekucji ze świadczeń pieniężnych stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego albo przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Art. 142

W razie przyznania lub podwyższenia świadczeń za okres wsteczny, organ rentowy ma prawo potrącić na zaspokojenie należności, o których mowa w Art. 138 ust. 1 pkt 1 - 2, 4 i 6 -10, kwotę wyrównania należną do dnia wydania decyzji ustalającej prawo do świadczeń (ustalającej prawo do świadczeń w podwyższonej wysokości).

Art. 143

Od osób nieuprawnionych do pobierania świadczeń określonych w ustawie kwoty nienależnie pobranych świadczeń, o których mowa w art. 137 ust. 2, podlegają ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, na podstawie ostatecznej decyzji organu rentowego.

Dział X

Przepisy zmieniające, przejściowe i końcowe

Rozdział 1

Zmiany w przepisach obowiązujących

Art. 144

W ustawie z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 1983 r. Nr 13, poz. 68, z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 36, poz. 206, z 1991 r., Nr 104, poz. 450, z 1992 r. Nr 21, poz. 84, z 1993 r. Nr 129, poz. 602, z 1994 r., Nr 10, poz. 37, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, Nr 138, poz. 681 i Nr 141, poz. 692, z 1996 r. Nr 136, poz. 636 oraz z 1997 r. Nr 29, poz. 153) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 21 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:
„ 3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”
- 2) art. 40 otrzymuje brzmienie:
„Art. 40. Prawo do renty inwalidy wojskowego, którego niezdolność do pracy nie pozostaje w związku ze służbą wojskową ulega zawieszeniu lub wysokość tej renty ulega zmniejszeniu na zasadach określonych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.”;
- 3) art. 49 otrzymuje brzmienie:
„Art. 49. Prawo do renty rodzinnej przysługującej po żołnierzu, którego śmierć nie pozostaje w związku ze służbą wojskową, ulega zawieszeniu lub wysokość tej renty ulega zmniejszeniu na zasadach określonych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.”;
- 4) w art. 54:
 - a) po ust. 2 dodaje się ust. 2a w brzmieniu:
“2a. Postanowienia ust. 1 stosuje się odpowiednio do sędziego w stanie spoczynku pobierającego uposażenie.”,
 - b) po ust. 3 dodaje się ust. 3a w brzmieniu:
“3a. Postanowienia ust. 3 stosuje się odpowiednio do osoby pobierającej uposażenie rodzinne.”,
 - c) w ust. 4 wyrazy „o którym mowa w ust. 1 pkt 2 oraz w ust. 2 i 3” zastępuje się wyrazami „, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, ust.2, 2a oraz w ust. 3 i 3a”.
- 5) art. 64 otrzymuje brzmienie:
„Art. 64. W sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio: art. 12-14, 67, 71, 80, 85 – 90, 98, 100, 105 – 106, 113, 125 – 130 i 132 – 143 ustawy z dnia

.....1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr , poz.).”.

Art. 145

W ustawie z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, (Dz. U. z 1997r. Nr 56, poz. 357) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 88 po ust. 2 dodaje się ust. 2a w brzmieniu:

„2a. Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do emerytury, o której mowa w ust. 1, bez względu na wiek, w ciągu ośmiu lat od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr poz.), jeżeli nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego.”

- 2) skreśla się art. 89,

- 3) w art. 90 dodaje się ust. 5 w następującym brzmieniu:

„5. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej “Monitor Polski” co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji należną od tego terminu kwotę dodatku za tajne nauczanie.”

Art. 146

W ustawie z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 1982 r. Nr 31, poz. 214, z 1984 r. Nr 35, poz. 187, z 1988 r. Nr 19, poz. 132, z 1989 r. Nr 4, poz. 24, Nr 34, poz. 178 i Nr 34, poz. 182, z 1990 r. Nr 20, poz. 121, z 1991 r. Nr 55, poz. 234, Nr 88 poz. 400 i Nr 95, poz. 425, z 1992 r. Nr 90, poz. 451 i Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 136, poz. 704, z 1995 r. Nr 132, poz. 640, z 1996 r. Nr 89, poz. 402 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 98, poz. 604, Nr 133, poz. 882 i 883 i Nr 141, poz. 943) w art. 27 dodaje się ust. 4 w brzmieniu:

„4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”

Art. 147

W ustawie z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25, Nr 77, poz. 355, Nr 91, poz. 421 i Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 34, poz. 163 i Nr 81, poz. 406, z 1996 r. Nr 77, poz. 367 oraz z 1997 r. Nr 75 , poz. 471, Nr 98, poz. 604, Nr 106, poz. 679, Nr 117, poz. 752 i 753, Nr 121, poz. 769, Nr 124, poz. 782 i Nr 133, poz. 882) w art. 78² wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w § 1 wyrazy „- uposażenia, które pobierał sędzia w stanie spoczynku” zastępuje się wyrazami ” – podstawy wymiaru”;

- 2) dodaje się § 1 a w brzmieniu:

„§ 1a. Podstawę wymiaru uposażenia rodzinnego, o którym mowa w ust. 1 stanowi renta jaka przysługiwałaby zmarłemu z tytułu całkowitej niezdolności do pracy

ustalana według zasad określonych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”.

3) dodaje się § 3 w brzmieniu:

„ § 3. W razie zbiegu prawa do uposażenia rodzinnego z prawem do emerytury lub renty przysługujące, na wniosek zainteresowanego, albo uposażenie rodzinne albo emerytura lub renta.”.

Art. 148

W ustawie z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz.U. z 1994 r. Nr 19, poz. 70, Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 34, poz. 163, z 1996 r. Nr 77, poz. 367 oraz z 1997 r. Nr 90, poz. 557, Nr 98, poz. 604, Nr 106, poz. 679, Nr 117, poz. 752 i 753, i Nr 124, poz. 782 i Nr 141, poz. 944) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 16 po ust. 5 dodaje się ust. 5a w brzmieniu:

„5a. Prokurator uprawniony do świadczeń emerytalnych, pozostając na stanowisku prokuratora po przekroczeniu 60 lat przez kobietę i 65 lat przez mężczyznę, pobiera świadczenie emerytalne i wynagrodzenie na zasadach określonych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.”,

2) art. 49c, 62a i 62b skreśla się.

Art. 149

W ustawie z dnia 22 marca 1990 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. z 1990 r. Nr 21 poz. 124, Nr 43 poz. 253, z 1994 r. Nr 98, poz. 471 i z 1997 r. Nr 9, poz. 43 i Nr 28, poz. 153) w art. 23 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

„3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”.

Art. 150

W ustawie z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385, z 1992 r. Nr 54, poz. 254 i Nr 63, poz. 314 i, z 1994 r. Nr 1, poz. 3, Nr 43, poz. 163, Nr 105, poz. 509 i Nr 121, poz. 591, z 1996 r. Nr 5, poz. 34 i Nr 24, poz. 110, z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 96, poz. 590, Nr 104, poz. 661, Nr 121, poz. 770 i Nr 141, poz. 943) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 112 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

„3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”,

2) art. 114 skreśla się.

Art. 151

W ustawie z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 1993 r. Nr 13, poz. 60, z 1994 r. Nr 62, poz 265, z 1996 r. Nr 100, poz. 459 i Nr 147, poz. 687 oraz z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 93, poz. 569 i Nr 104, poz. 661) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 27 ust. 1 – 3 otrzymują brzmienie:

- „1. Zasiłek stały przysługuje osobie niepracującej, opiekującej się dzieckiem, wymagającym ze strony innej osoby stałej opieki, polegającej na bezpośredniej, osobistej opiece i pielęgnacji lub systematycznym współdziałaniu w postępowaniu edukacyjnym, leczniczym lub rehabilitacyjnym, jeżeli dziecko jest uprawnione do zasiłku pielęgnacyjnego i dochód rodziny nie przekracza 200% dochodu określonego zgodnie z art. 4 ustawy.
2. Osobie, o której mowa w ust. 1, przysługuje zasiłek stały również w wypadku, gdy opiekuje się pełnoletnim dzieckiem, jeżeli dziecko to ma orzeczony zgodnie z odrębnymi przepisami, stopień niepełnosprawności znaczny lub umiarkowany.
3. Przez dziecko, o którym mowa w ust. 1 i 2, należy rozumieć dziecko własne lub przysposobione.”;

2) w art. 31b ust. 1 – 3 otrzymują brzmienie:

- „1. Za osobę, o której mowa w art. 27 ust. 1 i 2, jeżeli dochód rodziny nie przekracza 200% dochodu określonego w art. 4 ustawy oraz za osobę, o której mowa w art. 31 ust. 4a, ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenia społeczne od kwoty najniższego wynagrodzenia, chyba że osoba podlega ubezpieczeniom społecznym lub zaopatrzeniu emerytalnemu.
2. Składka na ubezpieczenie społeczne w wysokości określonej przepisami o systemie ubezpieczeń społecznych jest opłacana:
 - a) za osoby, o których mowa w art. 27 ust.1, przez okres niezbędny do spełnienia warunku do uzyskania prawa do emerytury, jednak nie dłużej niż przez 20 lat,
 - b) za osobę, o której mowa w art. 31 ust. 4a, przez okres pobierania gwarantowanego zasiłku okresowego.
3. Z tytułu opłacania składek, o których mowa w ust.2, osobom określonym w ust. 1 przysługują emerytury lub renty, w razie spełnienia warunków do tych świadczeń, z tym że osoby, o których mowa w art. 27 ust. 1, za które ośrodek pomocy społecznej opłacał składkę na ubezpieczenie społeczne przed dniem 1 stycznia 1999 r. nabywają prawo do emerytury bez względu na wiek, jeżeli w dniu 1 stycznia 1999 r. ukończyły co najmniej 45 lat i mają okres ubezpieczenia (składkowy i nieskładkowy) wynoszący co najmniej 20 lat.”.

Art. 152

W ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950; z 1998 r. Nr 37, poz. 204) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 14 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

- „3. Przepis ust. 1 i 2 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”,

2) w art. 15 dodaje się ust. 6 w brzmieniu:

„6. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji, należną od tego terminu kwotę dodatku kombatanckiego.”.

Art. 153

W ustawie z dnia 10 grudnia 1993r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (Dz.U.z 1994r.Nr 10, poz 36,z 1995r. Nr.4,poz 17, z 1996 r. Nr 1, poz.1 oraz z 1997r. Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz.944) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 6 otrzymuje brzmienie:

„Art. 6. Emerytury i renty podlegają waloryzacji na zasadach i w terminach przewidzianych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.”,

2) art. 40 otrzymuje brzmienie:

„Art. 40. Do emerytów i rencistów osiągających przychody z tytułu stosunku pracy, służby, innej pracy zarobkowej lub prowadzenia pozarolniczej działalności stosuje się Art. 101 – 105 ustawy z dnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr poz.)”.

Art. 154

W ustawie z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. Nr 53, poz. 214, z 1995r. Nr 4, poz. 17 oraz z 1997 r. Nr 28, poz. 153) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 6 otrzymuje brzmienie:

„Art. 6. Emerytury i renty podlegają waloryzacji na zasadach i w terminach przewidzianych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.”,

2) Art. 41. otrzymuje brzmienie:

„Art. 41. Do emerytów i rencistów osiągających przychody z tytułu stosunku pracy, służby, innej pracy zarobkowej lub prowadzenia pozarolniczej działalności stosuje się Art. 101 – 105 ustawy z dnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr poz.)”.

Art. 155

W ustawie z dnia 2 września 1994 r. o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla,

kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu (Dz. U. Nr 111, poz. 537 i z 1995r. Nr 138, poz. 681) wprowadza się następujące zmiany:

4) w art. 2 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

“3. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej “Monitor Polski” co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji należną od tego terminu kwotę dodatku, o którym mowa w ust. 1.”;

5) w art. 6 dotychczasową treść oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2 w brzmieniu:

”2. Przepisy ust. 1 stosuje się do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.”.

Art. 156

W ustawie z dnia 6 lipca 1995 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe”(Dz.U. Nr 95, poz. 474, z 1996 r. Nr 147, poz. 687, z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 96, poz. 591, Nr 104, poz. 661, Nr 121, poz. 770) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 9 skreśla się,

2) po art. 46 dodaje się art. 46a w brzmieniu:

„Art. 46a. 1. Emerytowi lub renciście pobierającemu kolejową emeryturę lub kolejową rentę przysługuje prawo do świadczeń zdrowotnych udzielanych przez publiczne zakłady opieki zdrowotnej, tworzone i utrzymywane przez przedsiębiorstwo państwowe “Polskie Koleje Państwowe”, na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

2. Emerytowi lub renciście pobierającemu kolejową emeryturę lub kolejową rentę przysługuje prawo do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego, na zasadach określonych, w drodze rozporządzenia, przez ministra właściwego do spraw transportu, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw budżetu; prawo do deputatu węglowego nie przysługuje jednak emerytowi lub renciście, jeżeli nie przysługiwało mu w zatrudnieniu, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty.

3. Ekwiwalent pieniężny, o którym mowa w ust. 2, przyznaje i wypłaca przy emeryturze lub rencie Zakład Ubezpieczeń Społecznych z dotacji celowej z budżetu państwa.

4. Świadczenia określone w ust. 1 i 2 przysługują również emerytowi lub renciście, który pobiera kolejową emeryturę lub kolejową rentę z tytułu zatrudnienia w okresach równorzędnych z okresami zatrudnienia na kolei, oraz osobie, której przyznano kolejową emeryturę lub kolejową rentę w drodze wyjątku.”.

Art. 157

W ustawie z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. Nr 73, poz. 35 i Nr 137, poz. 638, z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 98, poz. 604, Nr 106, poz. 679, Nr 121, poz. 770 i Nr 160, poz. 1080) w art. 28 ust. 3 skreśla się.

Art. 158

W ustawie z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz. U. Nr 87, poz. 395) w art. 3 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

“3. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej “Monitor Polski” co najmniej na 12 dni roboczych przed najbliższym terminem waloryzacji należną od tego terminu kwotę świadczenia, o którym mowa w ust. 1.”.

Art. 159

W ustawie z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U. Nr 139, poz. 934) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 82:

a) w ust. 1 skreśla się wyrazy “odrębnymi przepisami dotyczącymi renty rodzinnej z ubezpieczenia społecznego oraz”;

b) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

“3. Członek może w każdym czasie zmienić poprzednią dyspozycję, wskazując jednocześnie inne osoby uprawnione do otrzymania środków po jego śmierci, zamiast lub obok osób, o których mowa w ust. 1, jak również oznaczając w inny sposób udział wskazanych osób w tych środkach.”;

c) w ust. 4 dodaje się na końcu zdanie trzecie w brzmieniu:

“Jeżeli jednak zmarły był jedyną osobą wskazaną, członek jest obowiązany niezwłocznie wskazać inną osobę uprawnioną do otrzymania środków po jego śmierci.”;

d) dodaje się ust. 5 w brzmieniu:

“5. Fundusz jest obowiązany poinformować osobę przystępującą do otwartego funduszu o skutkach nie dopełnienia lub nienależytego dopełnienia obowiązku, o którym mowa w ust. 4 zdanie trzecie, stosownie do art. 132 ust. 1.”;

2) w art. 83 dodaje się ust. 3 – 4 w brzmieniu:

“3. W razie nie dopełnienia obowiązku, o którym mowa w ust. 1 zdanie drugie lub w ust. 2, przyjmuje się odpowiednio że między małżonkami istnieje wspólność ustawowa albo małżeńskie stosunki majątkowe uregulowane są zgodnie z treścią umowy zawartej z otwartym funduszem lub ostatnim zawiadomieniem dokonany przez członka otwartego funduszu zgodnie z ust. 2.

4. Otwarty fundusz nie odpowiada za szkody powstałe wskutek nie dopełnienia lub nienależytego dopełnienia obowiązku, o którym mowa w ust. 1 lub 2.”;

3) w art. 131:

a) w ust. 2 wyrazy “stwierdzającego, czy” zastępuje się wyrazami “potwierdzającego, że”, a wyrazy “- także dowodu tych zmian” zastępuje się wyrazami “odpowiednich dowodów tych zmian.”,

b) dodaje się ust. 4 – 5 w brzmieniu:

- “4. Jeżeli zmarły nie dopełnił obowiązku określonego w art. 83 ust. 1 zdanie drugie lub w ust. 2, jego małżonek powinien potwierdzić na piśmie, że do chwili śmierci członka funduszu nie zmienił się stan stosunków majątkowych między małżonkami ustalony stosownie do art. 83 ust. 3, a w przypadku zmiany tego stanu - przedstawić odpowiednie dowody tej zmiany.
5. Otwarty fundusz nie ponosi odpowiedzialności za skutki nie dopełnienia lub nienależytego dopełnienia obowiązku określonego w ust. 2 lub 3.”,
- 4) w art. 131 w ust. 1 skreśla się wyrazy “a odrębne przepisy dotyczące renty rodzinnej z ubezpieczenia społecznego nie stanowią inaczej”,
- 5) w art. 132 w ust. 1 skreśla się wyrazy “odrębnymi przepisami dotyczącymi renty rodzinnej z ubezpieczenia społecznego oraz”.

Rozdział 2

Przepisy przejściowe

Art. 160

1. Dla ubezpieczonych, urodzonych po dniu 31 grudnia 1948r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek ustala się kapitał początkowy.
2. Kapitał początkowy stanowi równowartość kwoty obliczonej według zasad określonych w Art. 161 pomnożonej przez wyrażone w miesiącach średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, z uwzględnieniem ust. 3.
3. Wartość kapitału początkowego dla żołnierzy zawodowych, funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Służby Więziennej i Państwowej Straży Pożarnej:
 - 1) posiadających co najmniej 15 lat służby w dniu wejścia w życie ustawy, stanowi kwota hipotetycznej emerytury obliczonej na zasadach określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób, z zastrzeżeniem pkt 2,
 - 2) nie posiadających 15 lat służby w dniu wejścia w życie ustawy, stanowi kwota obliczona proporcjonalnie do okresu służby i innych posiadanych okresów składkowych oraz nieskładkowych przyjmując, że za każdy rok służby przysługuje 2,66% uposażenia przyjmowanego do podstawy obliczenia emerytury w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób, za każdy rok okresów składkowych 1,3%, a za każdy rok okresów nieskładkowych 0,7% tego uposażenia
 – pomnożona przez wyrażone w miesiącach średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku 60 lat – kobiety, 65 lat – mężczyźni.
4. Wartość kapitału początkowego ustala się na dzień wejścia w życie ustawy.
5. Wartość kapitału początkowego podlega waloryzacji na zasadach określonych Art. 25 ust. 4 – 6.
6. Kapitał początkowy ewidencjonowany jest na koncie ubezpieczonego.

Art. 161

1. Kapitał początkowy ustala się na zasadach określonych w Art. 52, z uwzględnieniem postanowień ust. 2 - 6.
2. Przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w Art. 6 i okresy nieskładkowe, o których mowa w Art. 7, w rozmiarze nie większym niż określony w Art. 5 ust. 2.
3. Podstawę wymiaru kapitału początkowego ustala się na zasadach określonych w Art. 15 – 16, 17 ust. 1 i 3 oraz art. 18, z tym że okres kolejnych 10 lat kalendarzowych powinien przypadać w okresie od dnia 1 stycznia 1980 r. do dnia 31 grudnia 1998 r.
4. Do obliczenia kapitału początkowego dla osoby mającej ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przyjmuje się podstawę wymiaru renty przyjętą w decyzji ustalającej prawo do świadczenia po raz pierwszy lub ponownie ustalającej wysokość renty bez uwzględnienia waloryzacji tej podstawy. W przypadku, gdy renta przyznana została przed dniem 15 listopada 1991r., do ustalenia kapitału początkowego przyjmuje się podstawę wymiaru ustaloną w wyniku rewaloryzacji, chyba że po tej dacie ponownie była ustalana jej wysokość.
5. Do obliczenia kapitału początkowego przyjmuje się kwotę bazową wynoszącą 98% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w drugim kwartale kalendarzowym 1998 r.
6. Przy obliczaniu części kapitału początkowego wynoszącego 24% kwoty bazowej uwzględnia się kwotę bazową, o której mowa w ust. 5, w wymiarze 100% tej kwoty, jeżeli ubezpieczony udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25-let dla mężczyzn i co najmniej 20 lat dla kobiet. Pozostałym ubezpieczonym kwotę bazową uwzględnia się proporcjonalnie - z uwzględnieniem pełnych miesięcy - do tych okresów, jeżeli wynoszą one co najmniej 5 lat. Jeśli okresy te są krótsze, przy ustalaniu kapitału początkowego nie ustala się części świadczenia wynoszącej 24% kwoty bazowej.

Art. 162

1. W celu ustalenia kapitału początkowego ubezpieczeni oraz płatnicy składek zobowiązani są do przekazywania Zakładowi dokumentacji umożliwiającej ustalenie kapitału początkowego w terminie i trybie ustalonym przez organ rentowy, nie później niż w ciągu 5 lat od wejścia w życie ustawy.
2. Dla osób, które w dniu wejścia w życie ustawy nie pozostają w ubezpieczeniu, kapitał początkowy ustala się na ich udokumentowany wniosek.
3. Ustalenie kapitału początkowego następuje w formie decyzji organu rentowego w terminie 6 miesięcy od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do obliczenia tego kapitału.
4. Ponowne ustalenie wysokości kapitału początkowego następuje w okolicznościach określonych w Art. 113.
5. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady współpracy Zakładu z płatnikami składek w zakresie ustalania kapitału początkowego.

Art. 163

Podstawę wymiaru emerytury i renty w 1999 r. stanowi ustalona, w sposób określony w Art. 15 ust. 3 i 4 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 19 lat kalendarzowych, poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek emeryturę lub rentę.

Art. 164

1. W dniu wejścia w życie ustawy kwota bazowa wynosi 98% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w II kwartale kalendarzowym 1998 r., z uwzględnieniem ust. 2.
2. Podwyższenie kwoty bazowej następuje od pierwszego dnia miesiąca, w którym jest przeprowadzana waloryzacja. Poczynając od pierwszej waloryzacji w 1999 r. wskaźnik procentowy, o którym mowa w ust. 1, ulega podwyższeniu o jeden punkt procentowy w każdym terminie waloryzacji, aż do osiągnięcia kwoty bazowej równej 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Art. 165

1. Od 1 stycznia 1999 r. emerytury i renty przyznane od uposażeń osiągniętych przed tą datą na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym osób, o których mowa w Art. 1 ust. 2, podlegają dodatkowej waloryzacji wskaźnikiem 104,3%.
2. W celu ustalenia wskaźnika waloryzacji w 1999r przy ustalaniu wysokości przeciętnej emerytury i renty brutto z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie uwzględnia się przeciętnej emerytury i renty brutto przysługującej na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym osób, o których mowa w Art. 1 ust. 2.

Art. 166

1. Osoby, którym w dniu wejścia w życie ustawy przysługują emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinne na podstawie:
 - 1) przepisów, o których mowa w Art. 177,
 - 2) art. 19a ustawy z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz ustawy o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. z 1990 r., Nr 66, poz. 390),
 - 3) ustawy z dnia 14 grudnia 1990 r. o rewaloryzacji emerytur i rent dla osób, które ukończyły 80 lat oraz o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. z 1990 r. Nr 92, poz. 540)– zachowują prawo do tych świadczeń w wysokości ustalonej przed dniem wejścia w życie ustawy, z zastrzeżeniem ust. 2 - 6.
2. Wysokość świadczeń dla osób wymienionych w ust. 1 pkt 1 i 3, które zgłoszą wniosek o przyznanie zwiększenia określonego w Art. 53, oblicza się poprzez doliczenie tego

- zwiększenia do kwoty przysługującego świadczenia. Kwota emerytury lub renty wraz z tymi zwiększeniami nie może przekraczać 100% podstawy wymiaru.
- 3. Jeżeli osobie, o której mowa w ust. 2, przysługuje emerytura lub renta w kwocie świadczenia najniższego, zwiększenie, o którym mowa w Art. 53, dolicza się przed podwyższeniem świadczenia do kwoty najniższej.
- 4. Do ustalenia wysokości oraz przy wypłacie rent rodzinnych przysługujących w dniu wejścia w życie ustawy, przepisy art.71,105 i 130 stosuje się odpowiednio.
- 5. Emerytury i renty, o których mowa w ust. 1, podlegają waloryzacji na zasadach określonych w ustawie.
- 6. W razie złożenia wniosku o ponowne ustalenie wysokości świadczenia:
 - 1) przez doliczenie nie uwzględnionych dotychczas w wymiarze świadczenia okresów składkowych lub nieskładkowych stosuje się Art. 111 – 112,
 - 2) przez zmianę okresu, z którego podstawę wymiaru składki przyjmuje się jako podstawę wymiaru świadczenia, stosuje się odpowiednio art. 109 lub art. 110 oraz Art. 112.
- 7. W razie przyznania emerytury osobie, która wcześniej miała ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, przyjmuje się okresy składkowe i nieskładkowe określone w decyzji o przyznaniu renty z tytułu niezdolności do pracy.

Art. 167

Ubezpieczeni urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r. zgłaszają wnioski o emeryturę bezpośrednio w organie rentowym.

Art. 168

Rozpatrzeniu na podstawie ustawy podlegają wnioski:

- 1) osób, które nie odpowiadały warunkom wymaganym do uzyskania prawa do emerytury lub renty na podstawie przepisów dotychczasowych, jeżeli osoby te odpowiadają warunkom do uzyskania świadczeń na podstawie ustawy,
- 2) osób, które przedłożyły nowe dowody mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość.

Art. 169

Orzekanie w sprawach niezdolności do pracy osób mających ustalone prawo do renty na podstawie przepisów obowiązujących w dniu 31 sierpnia 1997 r., w przypadkach, gdy osoby te mają wyznaczone kontrolne badania stanu niezdolności do pracy, następuje przy zastosowaniu przepisów Art. 12 – 14 ustawy.

Art. 170

Potrączeń z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne ubezpieczonego będącego jednocześnie płatnikiem składek, za okres poprzedzający nabycie prawa do pobieranej emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy albo renty rodzinnej po tym ubezpieczonym, ustalonych przed dniem wejścia w życie ustawy, dokonuje się na zasadach określonych w ustawie dla świadczeń wypłacanych w kwocie zaliczkowej.

Art. 171

Do czasu wprowadzenia zewnętrznej wymienialności złotego świadczenia przekazywane za granicę, na podstawie umów międzynarodowych, przelicza się ze złotych na walutę obcą (wymienialną) według kursu tej waluty, obowiązującego w dniu dokonywania przeliczenia przez organ rentowy.

Art. 172

1. Członków rodziny emeryta lub rencisty, odbywającego karę pozbawienia wolności na mocy orzeczenia sądu, którym wypłacano przysługujące emerytom lub rencistom świadczenia w całości lub w części, uznaje się począwszy od dnia wejścia w życie ustawy za osoby, o których mowa w Art. 129 ust. 3 pkt 2, bez konieczności ich wskazania przez osobę uprawnioną do świadczeń.
2. Osobom tym wypłaca się świadczenia określone ustawą, po uprzednim pouczeniu o okolicznościach, o których mowa w Art. 137 ust. 2 pkt 1.

Art. 173

1. Ponowne ustalenie wysokości świadczenia, przy uwzględnieniu nowych okresów składkowych, o których mowa w Art. 6 ust. 2 pkt 8, następuje na wniosek zainteresowanego, z tym że świadczenia w podwyższonej wysokości wypłaca się od miesiąca, w którym zgłoszony został ten wniosek i nie wcześniej niż od dnia wejścia w życie ustawy,
2. Do rozliczenia dochodów osiągniętych za rok 1998 zamiast przepisów zawartych w Art. 101 – 104 stosuje się przepisy art. 24 – 25 ustawy, o której mowa w Art. 177 pkt 9.

Art. 174

1. Prokuratorom przeniesionym w stan spoczynku przed dniem wejścia w życie ustawy zamiast uposażeń przysługują emerytury i renty przyznane na podstawie ustawy, jeżeli spełniają oni warunki do ich uzyskania.
2. Prokuratorom uprawnionym od emerytur i rent przed dniem 1 stycznia 1998 r. przyznaje się emerytury i renty w wysokości ustalonej przed tą datą, z uwzględnieniem waloryzacji w roku 1998.
3. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw sprawiedliwości ustali, w drodze rozporządzenia, szczegółowy tryb i terminy przekazania dokumentacji niezbędnej do przyznania emerytur i rent.

Art. 175

Ilekoć przepisy odsyłają do przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin należy przez to rozumieć odesłanie do przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Art. 176

Do czasu wydania przepisów wykonawczych, przewidzianych w niniejszej ustawie, pozostają w mocy przepisy aktów wykonawczych, wydane na podstawie ustaw i dekretu wymienionych w art. 177, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszej ustawy.

Rozdział 3

Przepisy końcowe i uchylające

Art. 177

Tracą moc:

- 1) ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267, z 1984 r. Nr 52, poz. 268 i 270, z 1986 r. Nr 1, poz. 1; z 1989 r. Nr 35, poz. 190 i 192, z 1990 r. Nr 10, poz. 58 i 61, Nr 36, poz. 206, Nr 66, poz. 390, Nr 87, poz. 506; z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 80, poz. 350, Nr 94, poz. 422; z 1992 r. Nr 21, poz. 84, Nr 64, poz. 321, z 1994 r. Nr 74, poz. 339, Nr 108, poz. 516, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, z 1996 r. Nr 100, poz. 461, Nr 136, poz. 636 i Nr 147, poz. 687, z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 93, poz. 569, Nr 111, poz. 725),
- 2) ustawa z dnia 27 września 1973 r. o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin (Dz. U. z 1983 r. Nr 31, poz. 145, z 1986 r. Nr 42, poz. 202, z 1989 r. Nr 35, poz. 190, z 1990 r. Nr 36, poz. 206, z 1991 r. Nr 104, poz. 450, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, z 1996 r. Nr 100, poz. 461; z 1997 r. Nr 28, poz. 153),
- 3) ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. z 1995 r. Nr 65, poz. 333, Nr 128, poz. 617, z 1996 r. Nr 100, poz. 461, z 1997 r. Nr 28, poz. 153),
- 4) dekret z dnia 4 marca 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych oraz ich rodzin (Dz. U. z 1983 r. Nr 27, poz. 135, z 1989 r. Nr 35, poz. 190, z 1990 r. Nr 36, poz. 206, z 1991 r. Nr 104, poz. 450, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, z 1996 r. Nr 100, poz. 461, z 1997 r. 28, poz. 153),
- 5) ustawa z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (Dz. U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250, z 1990 r. Nr 36, poz. 206, z 1991 r. Nr 104, poz. 450 i Nr 110, poz. 474, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, z 1996 r. Nr 100, poz. 461 i Nr 124, poz. 585 oraz z 1997 r. Nr 28, poz. 153),
- 6) ustawa z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (Dz. U. z 1995 r. Nr 30, poz. 154 i z 1997 r. Nr 28, poz. 153),

- 7) ustawa z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin (Dz. U. z 1983 r. Nr 23, poz. 99, z 1985 r. Nr 20, poz. 85, z 1990r. Nr 36, poz. 206, z 1991r. Nr 104, poz. 450 oraz z 1997r. Nr 43, poz. 272),
- 8) ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o ubezpieczeniu społecznym duchownych (Dz. U. z 1989 r. Nr 29, poz. 156, z 1990 r. Nr 36, poz. 206, z 1991 r. Nr 104, poz. 450, z 1995 r. Nr 4, poz. 17, z 1996 r. Nr 100, poz. 461 oraz z 1997 r. Nr 28, poz. 153),
- 9) ustawa z dnia 7 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1991r. Nr 104, poz. 450, z 1992 r. Nr 21, poz. 84, z 1993r. Nr 127, poz. 583, Nr 129, poz. 602, z 1994 r. Nr 84, poz. 385, 1995r. Nr 4, poz.17, Nr 95, poz. 473, Nr 138, poz. 681, z 1996r. Nr 87, poz. 395, Nr 100, poz. 461, Nr 136, poz. 636, Nr 147, poz. 687, z 1997r. Nr 30, poz. 164, Nr 106, poz. 676, Nr 111, poz. 725, Nr 141, poz. 943 oraz z 1998 r. Nr 55, poz. 351),
- 10) ustawa z dnia 25 października 1996 r. o waloryzacji emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 136, poz. 636),
- 11) ustawa z dnia 30 czerwca 1994 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 385, z 1997r. Nr 30, poz. 164).

Art. 178

Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1999 roku, z tym że przepisy Art. 167 wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2004 r.

UZASADNIENIE

Polski system ubezpieczeń społecznych jest powszechnie krytykowany jako kosztowny, nieprzejrzysty i niesprawiedliwy. Dużym wydatkom na emerytury i renty nie towarzyszy przekonanie, że poziom świadczeń jest satysfakcjonujący. Nieprzewidywalność propozycji przyszłych uprawnień w stosunku do wielkości wkładu do systemu (składki) w połączeniu z niejasnością kryteriów i przyczyn ich powstawania utrwaliły przekonanie, że system emerytalno-rentowy stanowi wypadkową arbitralnych decyzji organów państwa, podejmowanych często ad hoc pod naciskiem krótkookresowych konieczności gospodarczych.

Obecny system emerytalno-rentowy opiera się w całości na zasadzie solidarności międzypokoleniowej - obecnie płacący składki finansują świadczenia dzisiejszych emerytów i rencistów. Jest to system w pełni repartycyjny, w których wysokość przyszłego świadczenia zależy w niewielkim stopniu od wpłacanych przez całe życie składek. W systemie tym wiele grup społecznych ma możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę w tym również osoby dla których wcześniejszy wiek emerytalny nie znajduje uzasadnienia chociażby w warunkach pracy. Za pomocą wcześniejszych emerytur dla osób zwalnianych w ramach zwolnień grupowych próbowano również rozwiązać problem bezrobocia. Okazało się jednak, iż wcześniejsze emerytury nie rozwiązały problemów rynku pracy a jedynie zwiększyły liczbę emerytów. Jednoznacznie okazało się, że emerytury nie są sposobem rozwiązywania wszystkich problemów społecznych.

Równocześnie w ostatnich latach nastąpił wyraźny wzrost poziomu realnych wartości emerytur i rent w relacji do wynagrodzeń. W wyniku spadku liczby osób płacących składki - co było spowodowane spadkiem zatrudnienia - zmniejszyły się wpływy składek do systemu.

Czynniki te przyczyniły się do kryzysu systemu emerytalno-rentowego. Kryzys ten unaoczniał się z całą mocą w latach 90-tych, gdy wraz z rosnącymi składkami na ubezpieczenie społeczne, które wzrosły z 25% funduszu płac w roku 1981, poprzez 38% w latach 1987-89 do 45% obecnie, ujawniły się coraz większe trudności z zapewnieniem samowystarczalności finansowej Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W rezultacie nastąpiło zwiększenie obciążeń skonsolidowanego budżetu państwa wydatkami na emerytury, renty i inne świadczenia pieniężne. Poziom obciążeń PKB wydatkami na emerytury i renty przewyższa w Polsce 15%, podczas gdy wydatki te na ogół nie przekraczają 8% w krajach o porównywalnym dochodzie na 1 mieszkańca, a 11% w Europie Zachodniej.

Jednocześnie stały się znane i dyskutowane prognozy demograficzne pokazujące, że po 2006 roku z samych tylko przyczyn demograficznych nastąpi dalszy wzrost relacji osób pobierających świadczenia do osób płacących składki (tzw. systemowego współczynnika obciążenia). Prognozy demograficzne wskazują bowiem na wchodzenie w wiek emerytalny pokolenia powojennego wyżu demograficznego. Scenariusze przewidywanych wydatków publicznych na emerytury i renty dobitnie pokazują, że w przypadku braku racjonalizacji udział wydatków na nie w PKB może wzrosnąć nawet do 22% w 2035 roku. Dziś jest ostatni moment na gruntowną reformę obecnego systemu emerytalno-rentowego.

PRAWO DO EMERYTURY

Aby zapobiec pogłębieniu się kryzysu oraz aby w przyszłości osiągnąć długookresową stabilność systemu proponuje się zasadniczą reformę całego systemu emerytalno-rentowego. Uchwalone przez Sejm poprzedniej kadencji ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych oraz ustawa o pracowniczych programach emerytalnych określiły szkielet przyszłego systemu emerytalnego. Niniejsza ustawa istotnie reformuje podstawową część systemu repartycyjnego - zwanego dalej I filarem. Ustawa ta jest jednocześnie ustawą scaleniową, która łączy piętnaście aktów prawnych dotyczących zagadnień związanych z problematyką ubezpieczeń społecznych. Wszystkie zapisy, w których opisywane są dotychczasowe przepisy emerytalno-rentowe nie uległy żadnym merytorycznym zmianom. Zmieniono jedynie w niektórych przypadkach formę ich zapisu, tak aby móc je dostosować do jednolitego tekstu ustawy.

Omawiana ustawa dotyczy wszystkich grup społeczno-zawodowych z wyjątkiem rolników. Zmiana systemu nie obejmuje osób którym pozostało niewiele lat do przejścia na emeryturę, a także nie dotyczy osób znajdujących się obecnie na emeryturze. Właśnie z uwagi na konieczność poszanowania praw nabytych ustawa różnicuje warunki nabywania prawa do emerytury i zasady ich wymiaru w zależności od daty urodzenia ubezpieczonych:

- 1) urodzonych po dniu 31 grudnia 1968 r
- 2) urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r.
- 3) urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

Ad. 1.

Świadczenie otrzymywane z filaru repartycyjnego zależałoby wyłącznie od zgromadzonych w ciągu życia składek i od tzw. średniej oczekiwanej dalszej długości trwania życia. Zebrane składki byłyby waloryzowane według współczynnika co rocznie określanego w ustawie budżetowej. Współczynnik ten będzie się mógł kształtować w granicach pomiędzy tempem wzrostu cen a tempem wzrostu funduszu wynagrodzeń w

gospodarce. Wysokość wpłaconych składek - bezpośrednio lub za pośrednictwem wynagrodzenia będącego podstawą naliczenia składki - byłaby odnotowana na specjalnych indywidualnych rachunkach. Wielkość emerytury zależałaby wyłącznie od wysokości zebranych składek i liczby miesięcy wyrażających średnią oczekiwaną długość trwania życia w momencie przejścia danej osoby na emeryturę. Moment przejścia na emeryturę byłby indywidualną decyzją każdego ubezpieczonego, który przekroczył wymagane minimum, przewidywane na 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Zachęcałoby to do wydłużania okresu pracy, bo każdy rok ponad minimum znacznie zwiększałby emeryturę, w przeciwieństwie do obecnego systemu, w którym wzrost jest stały i wynosi 1,3%.

Osobom, które rozpoczęły pracę przed wprowadzeniem reformy zostanie przydzielony kapitał początkowy tak aby wcześniej opłacane składki mogły być zapisane zgodnie z zasadami nowego systemu. Dzięki temu osoby z pewnym stażem pracy będą funkcjonowały w nowym systemie na takich samych zasadach jak osoby rozpoczynające pracę. Kapitał początkowy w I filarze systemu przydzielony zostanie wszystkim, którzy znajdują się w swej karierze zawodowej pomiędzy rozpoczęciem pierwszej pracy i wiekiem nie przekraczającym 50 lat z wyjątkiem osób, które przejdą na emeryturę przed 50 rokiem życia według zasad dotychczasowego systemu. W przypadku służb mundurowych kapitał początkowy będzie policzony dla tych wszystkich osób, które znajdują się w nowym systemie – czyli dla wszystkich poniżej 30 roku życia, a także dla tych spośród grupy wiekowej 30 – 50 lat, którzy zdecydują się przejść do nowego systemu. Każdy ubezpieczony będzie miał policzoną hipotetyczną wartość emerytury jaką dostałby gdyby w momencie wprowadzania reformy miał w pełni nabyte uprawnienia emerytalne. Przy ustalaniu hipotetycznej emerytury, kwotę bazową uwzględniać się będzie w wymiarze pełnej kwoty bazowej dla ubezpieczonych, którzy mają 25-letni okres ubezpieczenia. Pozostałym ubezpieczonym kwota bazowa będzie uwzględniana proporcjonalnie do okresu ubezpieczenia jeżeli okres ten wynosi co najmniej 5 lat. Dla osób o stażu krótszym niż 5 lat kwota bazowa nie będzie brana pod uwagę przy wyliczaniu hipotetycznej emerytury.

Istotnym elementem bezpieczeństwa socjalnego nowego systemu będzie minimalna emerytura. Będzie ona waloryzowana wskaźnikiem waloryzacji zapewniającym co najmniej wartość realną świadczenia. Ustawa zakłada, że emerytura minimalna w roku 1999 wyniesie 415 złotych. Jej przyznanie będzie uzależnione jedynie od spełnienia wymogu minimalnego wieku emerytalnego oraz stażu pracy (20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn). Jeżeli ubezpieczony nie zbiera w obu obowiązkowych filarach emerytury (w sumie) wyższej niż najniższa emerytura określona ustawą, różnica pomiędzy zbieranymi emeryturami a kwotą najniższego świadczenia zostanie wyrównana z budżetu państwa.

Po przejściu na emeryturę będzie można pracować w nieograniczonym zakresie. W trakcie takiej pracy emeryt będzie opłacał składki na ubezpieczenie społeczne wyłącznie do I filara. Zebrane w trakcie tego zatrudnienia składki będą podstawą do kalkulacji nowego świadczenia z uwzględnieniem kapitału powstałego ze składek zgromadzonych na koncie w czasie zatrudnienia po przyznaniu emerytury.

Jedynym wyjątkiem będzie sytuacja, w której emeryt będzie otrzymywał gwarantowaną emeryturę minimalną. W przypadku podjęcia przez emeryta pracy nie otrzyma on dofinansowania z budżetu państwa do poziomu minimalnej emerytury.

Ad. 2.

Dla osób w przedziale wieku 30 - 50 lat przewidziano dobrowolność przystąpienia do II filaru ubezpieczeń czyli do otwartych funduszy emerytalnych.

Istotne znaczenie ma to dla osób, które dziś pracują w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i mają możliwość przejścia na emeryturę po spełnieniu wymogu określonego stażu pracy. Osoby te, które nie ukończyły 50 roku życia a do spełnienia warunku stażu brakuje im 5 lat mogą pozostać w obecnym systemie. Zachowanie uprawnień dotychczasowych wiąże się jednak z koniecznością zrezygnowania z ubezpieczenia w II filarze.

Ad. 3.

Osoby, które w dniu wejścia w życie ustawy będą miały więcej niż 50 lat będą miały prawo do emerytury na zasadach w pełni dotychczasowych tzn. przy zachowaniu dotychczasowego wieku emerytalnego, nawet obniżonego jak również i stażu ubezpieczeniowego. Dla tych osób przewidziano dotychczasowy wymiar emerytury, dotychczasowe zasady przeliczania świadczeń, te same gwarancje minimalnych świadczeń (zresztą w tej samej wysokości co w pkt. 1) dotychczasowe zasady wypłaty świadczeń w zbiegu z prawem do innych świadczeń o charakterze emerytalno-rentowym.

Należy podkreślić, że z uwagi na zachowanie dotychczasowych uprawnień osoby powyżej 50 roku nie będą miały prawa uczestniczyć w otwartych funduszach emerytalnych.

PRAWO DO RENTY
Z TYTUŁU NIEZDOLNOŚCI DO PRACY
I RENTY RODZINNEJ

W tym zakresie zaproponowano dla wszystkich ubezpieczonych jednolite zasady nabywania prawa do świadczeń, zasady ich wymiaru, zasady zawieszania w razie dalszego zarobkowania i zasady ich przeliczania. Są to przepisy dotychczas obowiązujące z pewnymi jednak modyfikacjami:

1. Wprowadzono całkowitą zawieszalność rent z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w razie jakiegokolwiek dalszego zatrudnienia.
2. Jeżeli wysokość otrzymywanej renty przekraczałaby wartość uzbieranej emerytury w dwóch filarach to przyszła emerytura równa będzie otrzymywanej dotychczas rencie. Należy w tym miejscu podkreślić, że do momentu przejścia na emeryturę

dany ubezpieczony pobiera rentę w oparciu o zasadę sprawiedliwości społecznej – bez względu na to ile wpłacił do systemu. Natomiast przechodząc na emeryturę zaczyna pobieranie własnego kapitału gromadzonego przez cały okres życia w celach emerytalnych. W przypadku uzyskiwania emerytury w wysokości świadczenia rentowego, emerytury finansuje się wyłącznie z uzbieranego przez ubezpieczonego „kapitału”.

3. Waloryzacja świadczeń rentowych będzie taka sama jak waloryzacja świadczeń emerytalnych. Środki na finansowanie rent będą pochodziły ze składek wszystkich osób płacących składki.

RENTY RODZINNE

W tym zakresie nie dokonano żadnych zmian w przepisach dotychczasowych. Renta rodzinna jest pochodną świadczenia zmarłego. Wymiar jej pozostał bez zmian. Również w/g dotychczasowych zasad waloryzowałyby się te świadczenia.

KONSULTACJE SPOŁECZNE

Projekt został przekazany w dniu 17 marca 1998 roku do zaopiniowania:

1. NSZZ „Solidarność”,
2. Ogólnopolskiemu Porozumieniu Związków Zawodowych,
3. Konfederacji Pracodawców Polskich,

a także stałym członkom Komisji Trójstronnej:

1. Porozumieniu Związków Zawodowych „Kadra”,
2. Federacji Związków Zawodowych Pracowników PKP,
3. Związkowi Zawodowemu Inżynierów i Techników,
4. Związkowi Zawodowemu Maszynistów Kolejowych w Polsce,

5. Związkowi Zawodowemu Kompozytorów Muzycznych,
6. Związkowi Zawodowemu Premysłu Elektromaszynowego.

Wszyscy opiniodawcy przekazali swoje opinie na piśmie, a ponadto uczestniczyli w posiedzeniach Komisji Trójstronnej w dniach 20 marca, 3 i 15 kwietnia br. Projekt ustawy uzyskał aprobatę partnerów społecznych, z tym jednak, iż uważają oni, że:

1. istnieje konieczność przeprowadzenia negocjacji w sprawie szczególnych rozwiązań dla branż korzystających dotychczas ze szczególnych preferencji w systemie emerytalno-rentowym (głównie chodzi o obniżenie wieku emerytalnego) – propozycja strony związkowej,
2. należy dążyć do zrównania w projekcie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn – propozycja pracodawców.

Krytycznie do projektu odniosło się OPZZ.

Równocześnie projekt został uzgodniony z Episkopatem Polski.

SKUTKI FINANSOWE

Niniejsza ustawa nie rodzi dodatkowych skutków dla budżetu. Skutki dla budżetu państwa wynikają z ustawy o ubezpieczeniu społecznym i tam też są one opisane. Niniejsza ustawa przyczyni się w przyszłości do wzrostu wpływów do FUS z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne z następujących powodów:

- a) powiązania płaconych składek z przyszłą emeryturą,
- b) w wyniku wydłużenia rzeczywistego wieku przechodzenia na emeryturę zarówno mężczyzn jak i kobiet,
- c) zmiany waloryzacji emerytur służb „mundurowych”.

W długim okresie niniejsza ustawa doprowadzi do samowystarczalności systemu emerytalno-rentowego.

**MINISTER
PRZEWODNICZĄCY KOMITETU
INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
RYSZARD CZARNECKI**

Sekr. Min. RCz/...../98/DHPIST-rj

Warszawa, 1998. 03.13

**Pan
Aleksander Proksa
Sekretarz Rady Ministrów**

Opinia o zgodności projektów ustaw:

- 1) o systemie ubezpieczeń społecznych,
- 2) o emeryturach i rentach z FUS,

z prawem Unii Europejskiej, wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej.

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z nadesłanymi projektami ustaw (RM 10-12,13-98) pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

Artykuł 51 Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską, a także wydane na jego podstawie Rozporządzenie Rady Nr 1408/71 z 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników, osób samodzielnie zarobkujących oraz do członków ich rodzin, zmieniających miejsce pobytu w granicach Wspólnoty (Dz. Urz. WE L 149, 05.07.1971) oraz Rozporządzenie Rady Nr 574/72 z 21 marca 1972 r. w sprawie ustalenia sposobu wykonania Rozporządzenia 1408/71. dotyczącego stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników osób samodzielnie zarobkujących oraz do członków ich rodzin, zmieniających miejsce pobytu w granicach Wspólnoty (Dz. Urz. WE L 74, 27.03.72) określają zobowiązania państw członkowskich do koordynowania systemów zabezpieczenia społecznego.

Przepisy te zakładają występowanie odrębności między systemami zabezpieczenia społecznego państw członkowskich. Umożliwia to regulowanie kwestii ubezpieczeń społecznych w sposób odrębny, oczywiście przy zachowaniu zasady gwarantowania uprawnień podmiotów nabywających świadczenia w systemie ubezpieczenia społecznego. Odrębności te mogą dotyczyć świadczeń, jak i sposobu realizacji świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Rozwiązania proponowane w projekcie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych gwarantują podobny zakres świadczeń tak pracownikom, jak i innym podmiotom objętych systemem zabezpieczenia społecznego jaki występuje w systemie prawa wspólnotowego.

W konkluzji stwierdzam, iż projektowana ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych i ustawa o emeryturach i rentach z FUS jest zgodna z prawem europejskim.

Z poważaniem

Do uprzejmej wiadomości:
Pan Aleksander PROKSA
Sekretarz Rady Ministrów

Ryszard Czarnecki

Tłoczono z polecenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Skierowano do druku 14 maja 1998 r.

Cena - 2,79 zł + 22% VAT

